

*** VESTNIK ***

PROSVETNE ZVEZE V LJUBLJANI

Izhaja dvomesečno. Naročnina s prilogo »Prosvetni oder« znaša 10 lir.
Naroča se pri Prosvetni zvezi v Ljubljani, Miklošičeva cesta 7.

Št. 7-8

JULIJ-AVGUST 1945-XXI

LETO XXII.

V. Z.:

Romanje Slovencev v Kelmorajm*

(Predavanje s slikami)

Lep kos slovenske zgodovine je skrite v srednjeveških romanjih naših prednikov, ki so značilen pojav verske go-rečnosti. Skozi naše kraje je držala romarska cesta od vzhoda in severozahoda v Rim, po kateri so se pomikali Čehi, Poljaki, Ogri in Nemci. Práv po tej poti sta šla v Rim brata Ciril in Metod ter nad 500 spremljevalcev, panonskih Slovencev, katere je dal knez Kocelj Metodu za spremstvo. V oni dobi je slovenska beseda »romanje« imela še prvotni pomen, to je pot v Rim (Roma).

Slovenski romarji so šli do Trsta, odkoder so jih tržaški brodarji prepeljali v Ancono, kjer je bila že v 13. stoletju znana božja pot Loreto. V lepi cerkvi stoji hiša božje Porodnice, v kateri je beseda meso postala. Tako se glasi napis na pročelju hišice. Nad 650 let prihajajo tja verniki sveta. Glavni cilj slovenskih romarjev je bil Rim, kjer so obiskali grobova apostolov Petra in Pavla. Poklonili so se Mariji Snežni, kjer je pel sv. Ciril prvo slovensko mašo in kjer je takratni papež blagoslovil slovenske bogoslužne knjige. Pomudili so se pozneje tudi na grobu sv. Cirila v cerkvi svetega Klementa. Tu so prižgali sveče Kocljevi sli, ki so v letih

* To predavanje je opremljeno s 50 slikami, ki predstavljajo cerkve, mesta in kraje, katere so slovenski romarji v srednjem veku obiskali na poti v Kelmorajm. Ker so napevi romarskih pesmic znani, naj se med predavanjem tudi pojo.

869 do 873 pogosto prihajali v Rim. Na tem kraju je klečalo Metodovo spremstvo, 20 slovenskih mož iz Panonije, ko je bil Metod posvečen za panonskega nadškofa. To so bili prvi slovenski romarji v Rimu, zato je Cirilov grob živo povezan s slovensko zgodovino.

Druga romarska pot je vodila preko gorene Italije in južne Francije v daljno špansko deželo k sv. Jakobu v Kompostelo. Na to pot so se podajali bolj posamezniki, saj je bila pot dolga in nevarna. Ko je kompostelski romar zapuščal svoj dom, so zvonovi zvonili kot za pogreb; v cerkvi se je opravilo mrtvaško opravilo vpricho romarja, ki se je za vedno poslavljaj od domačih. Redki so bili tisti, ki so se vrnili. Oblečeni so bili tako, kakor poje narodna pesem:

Kteri če romar biti
svetega Jakoba komposteljskega,
mora tako suknjo vzeti
lepo poromarsko,
kot jo je svet Janez nosil,
ko je v Španijo šel.

Imel je torej črno dolgo haljo, romarsko palico, širokokrajn klobuk in na prsih pripeto školjko in pocpotno torbo čez ramo ter izvotljeno tikvico za pijačo. Ves srečen je bil, kadar je po večmesečni hoji zagledal pred seboj:

Sveto mesto Španije
Kompostelja zoves se,
kinča te bazilika,
ki jih svet prav malo ima.

(J. Lavtičar.)

Cerkev je najznamenitejši spomenik staroromanskega sloga v Španiji. Zidana je iz granita, veliki oltar pa je iz jaspisa, alabastra in srebra. Sredi oltarja je kip Jakoba Velikega, opremljen kakor romar s popotno palico. Ker je oznanjal vero ob reki Ebro na Španskem, je postal španski narodni svetnik, čigar truplo počiva v tej cerkvi. Toda njegova slavna božja pot je znana po vsej Evropi, in tudi naš pesnik Prešeren poje:

Marsikteri romar gre v Rim,
v Kompostelje ...

Najslavnejša srednjeveška božja pot pa je bila k sv. Treh Kraljem v Kelmorajnu. Zadnji tolmač, ki je leta 1769. vodil slovenske romarje, 265 po številu, na več mesecev trajajoči poti v Kelmorajnu, Vido Fišer, pravi, da Slovenci romajo na grob sv. Treh Kraljev in v Aachen že 500 let. Gotovo je, da se je to znamenito romanje začelo v 13. stoletju. Povod k temu pa je bila silna suša. Da bi se ljudstvo ognilo žugajoči lakoti, se je v ogromni množici napotilo proti Kölnu na Renu, da izprosi od sv. Treh Kraljev pomoč zoper grozečo nevarnost. Ko so romarji začeli opravljati svojo pobožnost v Kelmorajnu, se je v njihovi domovini nalilo toliko dežja, da ne pomnijo. Tako pravi zgodovinar.

V zapisniku hospica v Ipperwaldu v Kolinu beremo, da je »23. maja 1375 prišlo 160 slovenskih romarjev, ki so bili nastanjeni in pogošeni skozi šest tednov v tem hospicu. Tudi črna kuga, ki je sredi 14. stoletja morila po srednji Evropi, je marsikoga prisilila, da se je zaobljubil na to romanje.

Ker pa je bilo v onih časih potovanje nevarno in težavno, saj je prežalo na poti toliko nevarnosti in roparjev ter je bila pot nevarna tudi zaradi gorskih prelazov in vremenskih nevarnosti, se je romanje vršilo vsako sedmo leto čisto po gotovih načrtih in organizirano. V zgodnji spomladi so se zbrali naši predniki v večje skupine in v procesiji nastopili pot. Na čelu te procesije je bil vodnik, »vojvoda« imenovan, ki je dobro poznal pot, bil poučen o svetih krajih, ki jih bodo obiskali gredoč, o go-

stilnah, ki je poznal vse legende in čudeže, skrbel za red in bil posrednik med duhovniki in ljudstvom v raznih sporih, pa celo sodnik.

V Beljaku so postavili premonstrati (redovniki iz Grebnija) že v zgodnjem srednjem veku pri božjepotni cerkvi v Peravi, tam kjer Jezus rase, svoje gostišče. Tudi naši predniki, ki so v gručah prišli na Koroško preko Ljubela in oni iz Štajerske, ki so priromali ob Dravi, so se sešli s koroškimi romarji tukaj v Peravi, v kraju, o katerem poje stara pesem:

Nič ne maraj grešna duša
če te glih tahudi skuša,
Pojdi v mesto Gorotan,
saj boš videla čudež tam.

Tam pod tale zid Perava,
tam je Jezusa puščava:
Stara hiša, črni zid,
venkaj rase Jezus živ.

Še sedaj prihajajo romarji na ta kraj, kjer stoji dvostolpna cerkev s kupolo, seveda ne več v tolikšnem številu kakor nekdanj.

Od Beljaka dalje so imeli za svojo spremljevalko Dravo, ki je vse poletje sivobelega barve, ker pač dobiva svoj naraščaj izpod ledenikov in snežnikov Visokih Tur. Pri Spitalu se steka v Dravo reka Lisera, ki dobiva pritok iz Milstetškega jezera.

V Milstatu stoji starodavna cerkev z romanskim portalom, kjer počivajo zemeljski ostanki sv. Domicijana. Tudi tega svetnika so počastili naši predniki na svojem romanju v Kelmorajnu. Od tu dalje jih je peljala pot ob Lizeri čez Kačjo goro (Katschberg) v dolino Mure. Iz Šmihela so šli preko Nizkih Tur in ob Salici v Solnograd.

Solnograd ima zelo lepo lego. Aleksander Humboldt je zapisal te besede: Okolico Solnograda, Napolija in Carigrada smatram za najlepšo na svetu. Ni čuda, da je tukaj nastalo tako zgodaj cvetoče mesto, sedež solnograških nadškofov, ki so vodili pokristjanjenje karantanskih Slovencev. Njihova oblast je segala tja do Drave. Mesto leži med Mejniško goro in solnograško trdnjavo, kot dete v zibelki. Pczornost vzbujajo šte-

vilne cerkve, med temi zlasti stolnica sv. Ruperta z lepo zaokroženim trgom, kjer se predvajajo cerkvene igre, podobno kakor tedaj, ko so se naši predniki ustavili na svoji romarski poti tudi tukaj.

V samostanu sv. Petra so jih redovniki gostoljubno sprejeli. Zgodovinar pravi, da so tukaj izvolili svojega tolmača, kateremu je hospic v Solnogradu za njegov trud poklonil novo obleko, romarji pa so prejeli zmerno pojedino.

Romarji so se podali od Solnograda dalje do Altöttinga, največje in najstarejše bavarske božje poti, katero cbišče še sedaj 300.000 romarjev vsako leto. Kraj leži na brežuljkih ob reki Inn. Ima nad 5000 prebivalcev. Milostna kapela je osmerokotna stavba iz zgodnje renesančne dobe. Čudodelni kip Matere božje je iz leta 1300 in se blesti ves v zlato in srebru. Tukaj počivajo v srebrnih posodah srca devetnajstih bavarskih vladarjev. Znamenit dar je košček bombe z napisom, ki je vdelan v zlato: Nebeški kraljici v Altöttingu, Alfonz XII. in kraljica Viktorija, 31. V. 1906. Ko se je peljal španski kralj k poroki 31. maja 1906, je neki anarhist vrgel bombo v kočijo, ki je vse raznesla in usmrtila, razen kralja in kraljice. Isti dan in ob istem času se je brala za tega vladarja maša pred čudodelnim kipom v Altöttingu. Posebno ganljivo je okrog binkoštnih praznikov gledati romarje, kako prihajajo po vseh potih in cestah ter stezah z velikimi križi in vihrajočimi banderi na ta sveti kraj.

Prijazna cerkvica, z Bogom ostani!
Mir plava in sreča nad tabor;
Oj blagor ljudem, ki so v tebi zbrani!

Naši predniki so na poti iz Altöttinga obiskali tudi grob sv. Volbenka, katerega so Bavarci zelo častili. Ta kraj leži na sredi med Altöttingom in Monakovem, kjer so bila že pripravljena gostišča za popotnike in romarje.

Monakovo leži sredi bavarske visoke planote, kamor pridrivajo ceste in železnice iz alpskega predgorja. Za svoj procvit in napredek se pač mora zahvaliti svoji legi in naklonjenosti bavarskih

kraljev, ki so imeli tukaj svoj sedež. Kralji so ga dvignili na svetovno slavo, ker so pospeševali znanost in umetnost ter glasbo; po pravici ga imenujejo tudi s priimkom »Atene ob Izari«. Toliko lepih zbirk umetniških kipov in slik nudi le še Firenca, kot jih najdeš v monakovskih pinakotekah. Mesto ima ohranjene lepe srednjeveške stavbe, kot rotovž in nekaj cerkva. Sicer je pa vse tako urejeno in umetniško dovršeno, da se ti zdi, da je umetnost tod domača obrt kot varjenje piva. Tod sta doma gostoljubnost in domačnost, ki se kaže posebno v dvorni pivovarni, kjer se toči prav dobro domače pivo v glinastih vrčkah z mestnim grbom: menišek s kapuco »Münchenkindl«. Mesto so namreč ustanovili menihi.

Gotovo so se tudi naši predniki po več dni mudili v tem mestu, da so se oddahnili od dolge poti. Odpočiti in okrepani so se od tod podali v Augsburg, ki je tretje največje bavarsko mesto. Leži na severnem robu laškega polja, kjer se je bila odločilna bitka med Bavarci in Slovenci na eni strani in Ogrji na drugi strani. V zgodovini je mesto zaznamovano kot staro škofijsko mesto, kjer so se vršili zbori in kjer se je sklepal mir. Okrog znamenite stolnice stoji še dandanes mnogo patricijskih hiš in razne cerkvene stavbe. Prav te so zanimive priče cvetoče dobe ob zatonu srednjega veka. Tukaj je bila doma rodbina Fuggerjev, ki so bili najbogatejši v Evropi; pozidali so hospice in ustanovili znamenito dobrodelnostno ustanovo, to je 35 hiš za razne katoliške družine s številnimi otroki.

Tudi v tem mestu so ohranjeni sledovi kelmorajnskih romarjev, in to v cerkvi, kjer počivajo zemeljski ostanki augsburškega škofa sv. Ulricha, ki je tako junaško branil mesto pred divjimi Ogrji leta 955. Že od tedaj romajo na grob tega svetnika ne samo Bavarci, temveč tudi Čehi. Tukaj so romarji sprejeli tako imenovani »Ulrihov blagoslov« za srečno romanje, nato so se uvrstili v procesijo ter med zvonjenjem zvonov zapustili mesto Augsburg. Med potjo so peli razne romarske pesmi, ki so imele po več sto kitic. Ena med temi

ima naslov: Dvanajst ur Marijinega veselja:

Prva ura te noči,
Marije že se veseli.

Pojmo, pojmo na božjo pot,
na božjo pot, na sveti kraj.

Če boš romar težko šel,
Jezus ti bo stopinje štel.

Marija jih bo lonala,
ki je v nebesih kronana.

Romarska pot pelje dalje preko Švabske proti Donavi, nato pa ob obrežju do kolena, ki ga napravi ta reka pri mestu Ulmu. Že od daleč je pozdravljala romarje ulmska stolna cerkev, ki ima najvišji stolp v Nemčiji, visok 162 m. Tudi stolnica je za kölnsko največja gotska cerkev. V benediktinskem samostanu v predmestju Wiblingen so bili sprejeti naši predniki v gostišče, kjer so prenočili in bili pogoščeni. Nekdanja stolnica, katera jih je do reformacije sprejemala v svoje okrilje, je po reformaciji postala protestantovska cerkev. Tudi mestna hiša z lepo slikanim pročeljem še stoji prav tako kot za časa kelmorajnskih romarjev.

Preko Württemberškega so se pomikali nekdanji potniki proti dolini reke Nekar. V mestu Eslingen so obiskali grob sv. Dionizija, ki počiva v romarski gotski cerkvi. Od tod dalje jih je spremljal prijazen pogled na vinske gorice na obeh bregovih Nekarja, ki je do mesta Helbrona že ploven. Eno najlepših nemških mest je Heidelberg na bregu Nekarja. Nad mestom se blesti kakor krona med zelenjem starodaven grad iz 11. stoletja. Univerza v tem mestu je najstarejša v vsej Nemčiji. Tod je študiralo mnogo bistrh glav. Zato je mesto tako opevano v nemških pesmih.

Od tod je držala romarska cesta proti reki Ren v rodovitno in bogato pokrajino, ki se razprostira ob bregovih te mogočne reke, katero opeva naš pesnik Stritar:

Ktera voda, Rene voda,
Tebi je izmed vseh enaka,
kar se v morje jih izteka
od vzhoda do zapada?

Ren izvira v švicarskih gorah ter preteče nad 1200 km dolgo pot preko zemlje, preden se združi s Severnim morjem. Ko dokonča mladostno dobo, se umiri v Bodenskem jezeru. Očiščen zapusti jezero in se kot prelestna deva vrže čez 24 m visok slap pri Schaffhausnu čez prag gorovja Jura, nato pa stopi v zgornjo Rensko dolino, katero že preteče v umetno zgrajeni strugi do Mainza.

Ren spada med svetovne rečne prometne žile. Na njegovem obrežju je 13 vele-mest, kot mostišča in pristanišča. Po umetnih kanalih je povezan z Donavo. Če kje na svetu, potem sta gotovo tukaj že od nekdaj doma bogastvo in blaginja.

Onstran Rena je pozdravila naše romarje kot gora visoka stolnica v Wormsu, najveličastnejša priča poznoromanske gradbene umetnosti. Naši predniki, ki so tod hodili, so se ustavili v tej stolnici ali pa pomolili v starodavni cerkvi sv. Pavla.

Mesto je namreč vzdrževalo več gostišč, katerih so se naši romarji posluževali, saj so imeli za seboj vso dolgo in nevarno pot in so prišli v Wormsu v bogato vinorodno pokrajino, katero namaka široka reka Ren. Tu so se začele manjše skupine zbirati v večje. Ko so bili vsi zbrani, jih je vodila romarska pot ob Renu proti Mainzu.

Mesto Mainz leži blizu izliva Maina v Ren. Sedaj šteje nad 100.000 prebivalcev. Tukaj je naravno središče rodovitne Mainove kotline in važno prometno križišče, kjer se križajo proge, ki pridre s severa, z onimi od juga ter vzhoda in zahoda. Tukaj sta tudi povezani preteklost in sedanost. Saj stoje še zidani spomeniki iz dobe Rimljanov. Sveti Bonifacij je ustanovil tu nadškofijo. Najbolj cvetočo dobo je doživljalo mesto v srednjem veku, ko je dobilo naslov: Moguncija.

Najznamenitejši spomenik iz zlate dobe je stolna cerkev. Štirikrat je pogorela in štirikrat je bila ponovno sezidana, vsakokrat lepša. Škoda le, da je sedaj tako tesno obdana s hišami, da ni mogoče tudi od zunaj videti njene lepote, ki družu romanski slog z got-

skim v enoto. Notranjost je zanimiva, ker ima na obeh koncih glavni oltar. Glavni vhod je namreč ob severni strani. Eden je škofovski, drugi pa župni oltar. Ta stolnica je častitljiv spomenik umetnosti, priča in pozorišče važnih zgodovinskih dogodkov, saj je bila stolnica državnega kanclerja.

Tukaj sem je prihajala vsako sedmo leto slovenska procesija; molitev in nabožna slovenska pesem sta takrat zadoneli po božjem veličastnem hramu. Očetje Avguštinci so pripravili v svojem gostišču našim romarjem lep sprejem. Predstojnik samostana jih je pozdravil na pragu hospica in jim želel dobrodošlico. Nato so jih peljali v veliko obednico, kjer se je kadila grahovka, košček mesa in hlebček belega kruha. Kletar pa je natakal v čaše pristnega renskega vina. Obiskali so naslednji dan staro gotško cerkev, posvečeno sv. Štefanu. Tukaj je vojvoda v imenu vseh zaklical po končanem opravilu:

»Sveti Štefan,
ti nam sveti žegen daj,
pri živinci in pri družinci,
pa še čez žitno polje!«

Tukaj v pristanišču so se vkrcali tudi kelmorajnski romarji, potem ko so se po tolmaču zahvalili očetom Avguštinem za brezplačno prenočišče in za vso oskrbo. Vojvoda jih je razdelil po skupinah, vsaka je štela 90 oseb, nato se je vsaka skupina podala v ogromen čoln. Posebni čolnarji, ki so bili člani brodarke bratovščine, so jih smeli voziti od Mainza do Andernacha, pa ne za srebrne renske tolarje (rajnčke), temveč za bežji lon.

Ko so se čolni odtrgali od obrežja, se je nudil lep pogled na mesto z vsemi stolpi in stolpiči, z vsemi stavbami in palačami. V slovo so zazvonili zopet zvonovi in romarsko petje je donelo po Renu.

Mimo otokov in otočkov, ki jih tvori Ren, pridemo do vinorodnih krajev. Kolikor daleč seže oko, samo trsje. Na vrhovih vinogradov stoji krasen grad Johannisburg.

Sredi reke na skali se nenadoma pojavja pred našimi romarji grad Pfalz.

Prej so imeli vladarji tukaj svoje bivališče; pozneje je bil v njem nastanjen carinski urad, ki je nadzoroval vožnjo po Renu.

Vsak trenutek se nudi druga slika, kakor v filmu. Zdi se, da je priroda vse najlepše kraje raztresla ob Renu.

Srečen rod ob tebi biva;
malo se tu solz preliva,
malo tu se čuje joka.

V resnici je tod rajski kraj — dolina mest in gradov ter vinogradov. Ne manjka tudi romantike. Ko zavijejo ladje v ozko sotesko, katero je izkopal Ren, padajo strme stene divje »Lorelei« v reko. Spričo ožine nastajajo tod vodni vrtinci, kateri so čolnarjem in brodarjem nekoč bili zelo nevarni. Ljudska pravljica ve povedati, da je bila na tej skali lepa čarovnica, ki je s pesmijo čarala brodnike. Poslušali so njeno petje, odložili so vesla in prepustili čoln vodnemu toku. Vrtinci so pa čoln in njegovo breme zgrabili in ga potopili na dno reke. Le neki mladenič se ni dal zapeljati. Ni poslušal očarljivega petja, marveč se je krepko uprl z vesli v valove in vrtince in srečno prebrodil nevarnost. To pa je čarovnico tako razjezilo, da je skočila z visoke pečine in se potopila v valovih.

Med vinogradi, ki rode najzlahotnejše grozdje, leži mestece St. Goar s svojimi lepimi cerkvami in starimi trdnjavskimi stolpi. Ime nosi po onem svetniku, ki je v 7. stol. tod oznanjeval sv. evangelij.

Pri Boppardu se dolina razširi, da ima dovolj zraka mestece. Tod je bila stara rimska trdnjava in skladišče orožja. Tu še stoje utrdbi trierskih volilnih knezov, v katerih oblasti je bilo to mesto.

Ren napravi tukaj velik lok, sredi katerega se dviguje na strmi skali krasen grad Stolzenfels, kjer so bivali trierski škofje še v srednjem veku.

V osrčju srednjega Rena, ob sovodnju Mosele v Ren leži mesto Koblenz, ki je važno prometno križišče vodnih cest. Mesto je zelo obiskano po tujcih zaradi lepe lege, kakor da leži na polotoku, na čigar ozadju se dvigajo vinske gorice. Zato je tod najbolj razvita vinska trgovina. Kakor Ren, tako je tudi Mosela

plovna; vsako leto plove po tej reki na stotine ladij in čolnov. Po Moseli so se vozili tudi naši predniki, ki so gredeč v Kelmorajn obiskali mesto Trier. Ni čuda, da ima zato tudi najstarejšo stolnico. Je edino mesto onstran Alp, ki se ponaša z grobom apostola sv. Matije, kateri počiva v istoimenski cerkvi. Semkaj na njegov grob so prihajali naši predniki. V stolnici pa je ohranjena dragocena svetinja: sveta suknja Gospodova. Tudi trierska stolnica priča poleg wormske in trierske o največjem sijaju, ki ga je doživela ob Renu Cerkev in država. Ko so počastili naši predniki apostola sv. Matija in suknjo Gospodovo, je njihova vodna cesta držala nazaj v Koblenz in dalje po Renu do Andernaha, kjer so imeli spravljena bandera in romarske križe.

Rimljani so poznali to mesto pod imenom Antunacum, kjer je zgradil cesar Drusus eno izmed 50 obmejnih trdnjav. Kot trdnjavo so ga pozneje uporabljali tudi kölnski volilni knezi, zlasti v boju proti Francozom. Mogočen stolp, ki stoji sredi trdnjaviških razvalin in bi lahko govoril nemški mladini o bojih, kako so njihovi pradedje branili »nemško« reko pred Francozi. Nam bi pa ta stolp pripovedoval, kako so postajali ogromni čolni pred sto in sto leti, iz katerih so izstopali romarji, ki so prišli iz daljnih krajev, kako so peli, govorili in molili v slovenskem jeziku. Tukaj so prenočili moški v gostišču za može, romarice v ženskem hospicu, kadar pa je bilo njihovo število izredno veliko, so ob Renu postavili za nje posebne šotore. Tukaj so imeli pravico počivati tudi do 14 dni, dokler se niso lepo napravili, zakrpali obleko in se odpočili, da so bili vsestransko pripravljeni za slovesen shod v Kelmorajnu. Vsako sedmo leto so 18. maja v ranem jutru zazvonili zvonovi v Andernachu, romarske skupine so zasedle čolne, na katerih so zavihrala bandera. Na prvem čolnu se je dvigal ogromen križ, katerega je nosilo več mož. Vojvoda je zapel znano pesem:

Kraljevo znamenje križ stoji,
bandera glej vihrati,
na križu Jezus nas učil
srčno se vojskovati.

Pridružili so se mu glasovi mož, žena, fantov in deklet in romarski zbor je odgovarjal:

O sveti križ, življenja luč,
O sveti križ, nebeški ključ,
ponižno te častimo, zvestobo obljubimo.

Ljudje na bregovih Rena so strme poslušali in ogledovali naše kelmorajnske romarje, katere je še vedno spremljalo zvonjenje iz starodavne dvostolpne cerkve.

Pri Remagnu je vojvoda tolmačil in govoril o zgodovini tega kraja, ki leži ob vznožju hriba, na katerem stoji cerkev sv. Apolonarija. Obenem s slavnimi svetinjami sv. Treh kraljev, ki jih je dal Friderik nadškofu Rajnoldu, so vozili tudi glavo sv. Apolonarija. Te svetinje so vozili z ladjo proti Kölnu. Ladja, na kateri so bile svetinje, je obstala na sredi reke in je ni bilo mogoče spraviti naprej, dokler niso izložili glave sv. Apolonarija in jo shranili v posebni kapeli v Remagnu, kjer so postavili kmalu njemu na čast ono cerkev na griču. Vsi romarji so se poklonili sv. Apolonariju.

Na desnem bregu nekoliko dalje se dviguje 325 m nad reko ogromna razvalina gradu Drachenfels — zmajeva skala. Ime ima od tistega zmaja, katerega je ubil nibelunški junak Siegfried. Razgled je baje najlepši in najobširnejši po Renski dolini in nemškem Sedmogorju. Od tod dalje se hribi ponizujejo in kmalu se odpre pred nami spodnja Renska nižina pri mestu Bonu.

Od Bona dalje plavajo čolni po ravnini, kajti bregovi so komaj 1 m višji od nje. Zato so morali napraviti tod nasipe, ki so čuvali pred poplavami, ki so bile za časa kelmorajnskih romarjev pogostne. Ohranjene so te poplave tudi v stari romarski pesmici, kjer so romarji klicali Marijo na pomoč in jih je uslišala:

Razvila Jezusu ročico,
požegnala Renovo vodico.
Ta voda Rena mirna postane,
kot je olje v steklenici.

Že se bližajo romarji Kölnu. Od daleč zagledajo iznad ravnine štrleti dva stolpa kölnske stolnice kakor dva kam-

nita prsta, ki kažeta proti nebu; saj je vsak 157 m visok, toliko kot kupola sv. Petra v Rimu. In kakor pričakuje s težkim srcem rimski romar, da zagleda iz Kampanije kupolo sv. Petra, tako so se tudi naši kelmorajnski romarji po enomesečnem romanju s trepetajočim srcem in s solzami v očeh zahvalili Bogu, ko so zagledali svoj cilj pred seboj:

Da smo srečno dočakali
in to sveto zarjo videli!

Ladja smukne pod dolgim mostom, ki pa je tudi zelo širok. »Ave Colona Claudia Augusta Agrippinensis!« tako je pozdravil rimski zgodovinar. Slavna je njegova zgodovina, znamenita njegova sedanost. Tu je umrla mučeniške smrti od divjih Hunov sv. Uršula s svojimi tovarišicami. Tu v stolnici so svetinje sv. Treh kraljev, tukaj je bil mučen sv. Gereon, rimski stotnik obenem s 318 tovariši vojaki, ker so bili kristjani. Na teh tleh se dviguje nad 100 cerkva, zato so ga že od nekdaj imenovali »nemški Rim«. Ali je potem kaj čudnega, da so poleg Nemcev semkaj romali tudi v srednjem veku Čehi, Ogrji in Slovenci. Naši predniki so imeli v mestnem delu Iperwaldu brezplačna prenočišča in hrano v gostišču, katerih je bilo v Kölnu osem. V sprevodu, med petjem romarskih pesmic so prišli 18. maja popoldan v Iperwald. Tukaj so odložili svojo romarsko torbo in vzeli v roko rožni venec, v drugo pa težko svečo, v katero so vtaknili veliko novcev, katere so jim izročili domačini. Vojvoda jih je uredil v lepo procesijo. Na čelu so nosili velik romarski križ, za njim so šli domači duhovniki, ki so se romanj udeležili. Nato je šlo veliko bandero, za katerim so korakali možje in fantje; temu sledita dve manjši banderi, za njim gredo pa žene in dekleta v belih pecah. Med slovesnim zvonjenjem je procesija dospela v stolno cerkev, da se poklonijo patronom sv. Treh kraljev. Te so pozdravili z usti in srci, kakor pravi romarska pesem iz onih časov:

Pridite sv. Trije Kralji,
ki ste Jezusa darovali.
Darujte zdaj še dušo mojo in telo,
tu pričujočemu nebeškemu kralju!

Nato so peli lavretanske litanije pred tako zvano »stolno podobo«, to je Marijina slika iz početka 15. stoletja. Sredi slike je Marija z božjim Detetom, katerega molijo sv. Trije kralji s svojim spremstvom. Desni del trodelne podobe nam predstavlja sv. Gereona, ki je bil tukaj s 318 tovariši mučen; na levi strani pa je sv. Uršula s tovarišicami. Ta slika je v stranski kapeli na desni strani. Tukaj so naši romarji po končanih molitvah darovali tiste težke in velike sveče z vtaknjenimi novci.

Nato so se vrnili v gostišče. Najprej izvolijo poštenega moža, ki naj skrbi za red v romarski občini. Nato še odbor 12 mož, katerih naloga je bila, da vse potrebno ukrenejo, če bi se med romarji pojavil prepir ali protinravno in nedostojno vedenje; bili so to nekaki sodniki. Na čelu romarskega tabora pa je stal vojvoda in tolmač. Vclitev kakor tudi umeščenje se je vršilo s primerno slovesnostjo. Ko se je vse to lepo in natančno izvršilo, tedaj so po starodavnem običaju in krepostni navadi, po zgledu kralja Davida napravili spoštljiv ples v vesel spomin. Potem so se usedli k večerji k mizam, ki so bile postavljene po kamniti poti. Vsak romar je prejel kos kruha, skledico graha, kos slanine in dvakrat so mu vrček napolnili s pivom. Tako je šlo tja do kresa. Svoje dnevno opravilo so izvršili s skupno pesmijo in večerno molitvijo:

S tremi križi dol se vležem,
z Marijinim plajščem se pokrijem,
s petimi krvavimi ranami pa zaspim,
Jezus, Marija, Jožef, vam svojo dušo
izročim.

Vsak dan so obiskovali po eno izmed številnih cerkva, predvsem pa stolnico, ki je največja znamenitost v kraju, saj je to najpopolnejši spomenik gotskega stavbarstva. Zidati so jo začeli sredi 13. stoletja in so najprej dogradili kor. Šele v zadnjem času so jo popolnoma dogotovili. Vse je iz umetno izklesanega kamnja, podobna okameneli cvetki. Povzpeli so se na zvonik, od koder se je nudil veličasten pogled na ogromno mesto in na Ren.

Na zunanji galeriji se jim je zdelo, da

hodijo po kamnitem gozdu: nešteto stolpov in stolpičev, lokov in križnih cvetov in veternikov. Vsega tega se od spodaj niti ne zapazi. V stolpu visi orjaški zvon, dar nemškega cesarja, vlit je iz francoskih topov, 7 vrvi visi od njega in za vsako vrv je treba 4 može, torej skupno 28, da se zgame ta orjak, ki zavzoni le sedemkrat na leto.

Ko so stopili v cerkev, jih je presenotilo 64 visokih stebrov, ki nosijo drzne oboke peterih ladij 144 m dolge cerkve. Posebno je obtičal njih pogled na visokih slikanih oknih. Ko se snopi sončnih žarkov vsipajo skozi ta gotška okna, zablesti notranjost cerkve in tlaka v popolni krasoti mavričnih barv, skozi katere zrejo na glavni oltar, ki je posvečen apostolu Petru, kakor v Rimu. Ko so zapuščali stolnico, so prav jasno občutili bistvo gotške umetnosti, ki kaže vidno to, kar nas uči vera: *Sursum corda, kvišku srca h Kristusu — k Bogu*. Naslednji obiski naših prednikov so veljali cerkvi dvanajstih apostolov, katere osnovni načrt ima obliko štiriperesne deteljice in je vzor klasične umetnosti. Poklonili so se dalje v romarski cerkvi sv. Uršule, na videz podobni velikemu oltarju s tisočimi koščicami in kipi. Ob napadu divjih Hunov je našla tukaj smrt sv. Uršula in njene tovarišice. Sedaj razumemo, zakaj se ta mučenica časti pri nas po celi Sloveniji, zakaj opeva narodna nabožna pesem njeno mučeniško smrt:

Eden je streljal na roko,
drugi jo je streljal v nogo,
tretji jo je ustrelil sred glave,
četrti jo je ustrelil ravno v srce.

Brez dvoma so kelmorajnski romarji širili potem tudi doma češčenje sv. Uršule. Pred dragocenimi svetinjami je vojvoda romarjev zapel na glas:

Molite Boga večnega
za nas, ve nebeške rožice!
Ljuba gospa šent Uršula
z jednajst tavžent devicami;
da nas pred kugo varuje,
vojsko, dragoto, lakoto!

Iz pesmice spoznamo vzroke, zakaj so semkaj priromali naši predniki. Kuga, lakota, vojska, draginja, ki so tlačili

naš narod, te so jih pripeljale v Kelmorajna.

Tudi sv. Gereonu vojaku in njegovim 318 tovarišem, ki počivajo v njegovi cerkvi, so se poklonili. Niso pozabili na sv. Martina in na Marijo na Kapitolu. Vse te cerkve so zidane v poznoromanskem slogu, stoje na prvotnem kraju starega rimskega Kolina in imajo nizko obokane krippe z grobovi prvih kristjanov.

Poleg omenjenih cerkva so si ogledali še zanimiv spomenik, ki nam predstavlja v vidni obliki tri različne dobe v stavbarstvu, to je mestna hiša.

Najstarejši del je romanski del, glavni del gotski, dvorana in stolp, v sredini pa je prizidana renesanska lopa.

Na nekdanje mesto še spominjajo starodavna petelinova vrata s trdnjavskimi stolpi in posvetna stavba »Gürzenih«, ki posebno priča o procvitu tega mesta za dobe, ko so bila združena mesta v tako zvani Hansi. Še sedaj ti postrežejo »mali možički« v modrih kapucah, s sivo brado in usnatim predpasnikom z domačim pivom in krompirjevo solato.

Kaj pa naši kelmorajnski romarji? Ko je prišel kres, pravi zgodovinar, so jih dvakrat na dan pogostili. Na kresni večer so priredili posebno zabavo s petjem in rajanjem pod lipo. S seboj so pripeljali godce, ki so jim svirali domače plese. Meščani so take zabave radi gledali in plačali za to vstopnino, katero so hranili romarji. Panonski Slovenci so pripeljali s seboj medvede, ki so na udarce bobna plesali. »Tancaj Marko!« Mnogokrat je bilo med romarji sklenjenih štiri ali več porok in te so se vedno obhajale po šegi starih slovenskih kmetov in tudi to so meščani radi gledali. Pred praznikom sv. Petra in Pavla je prejel tolmač od komisije, ki je oskrbovala romarje, 150 renskih goldinarjev in novo obleko za svoj trud. Na sv. Petra dan so šli skupaj v stolnico, kjer so jim pokazali zakladnico, med drugim tudi »relikvarij«, to je dragocena skrinjica, narejena v obliki cerkvice z vkovanimi bisernimi dragulji. V tej skrinjici so shranjeni telesni ostanke svetih Treh kraljev, katere je Friderik Rdečebradec leta 1164 poklonil svojemu prijatelju kolinskemu škofu.

Naslednji dan so nekateri šli v Kevelaer, drugi v Aachen ali pa so se vrnili domov. Pojdimo z njim v Aachen ali kakor so rekli naši romarji v Cahen. Pot je vodila iz Kolina proti zahodu. Ustavili so se v Düreru, kjer so počastili sv. Ano. Semkaj jim je prišel naproti slovenski duhovnik, ki je bil kot beneficiat leta 1496 nastavljen od ljubljanskih in kranjskih meščanov, ki so postavili v Cahenu v romarski cerkvi oltar na čast sv. Cirilu in Metodu, kakor so imeli tamkaj svoje kapele tudi Ogrji in Čehi. Naloga beneficijata je bila skrbeti za slovenske romarje duševno in telesno. V Cahenu so bili zopet sprejeti v gostišče. Tu je pozidal že Karol Veliki na čast Materi božji obljubljeni cerkev v obliki osmerokota. Iz Rima in Ravene je dal pripeljati krasne marmornate stebre. Peklial je umetnike tedanjega sveta, da mu zgrade cerkev, ki bo obenem njegovo zadnje počivališče. Ta stavba je bila kmalu dovršena in ni imela na zapadu sovrstnice v lepoti in krasi. Celo sam papež je prišel iz Rima in l. 804 posvetil cerkev.

Cerkev je obdaril z dragocenimi redkimi svetinjami, kot n. pr. obleko Marijino, košček pravega križa, del trnjeve krone. Vsako sedmo leto prihajajo v to svetišče romarji, trombe zadne, glasniki kličejo sv. svetinje, naпослед prejmejo kleče sv. blagoslov s častitimi svetinjami. Ob takih prilikah je izbral slovenski duhovnik poseben prostor za naše prednike, da so vse videli in niso bili cvirani v nabito polni cerkvi. Ker pa je bila prvotna romarska cerkev premajhna za take prilike, so v 14. in 15. stoletju prizidali gotski del in več kapel ter kupolo nad osmerokotnikom. Tu počiva tudi Karol Veliki, tukaj so kronali v srednjem veku nemške vladarje. Še v dijaških letih smo morali deklamirati:

Tam v Aachenskem domu grof
Rudolf sedi
s cesarskim veličjem ovenčan.
Volilcev sedmero, vladarji zemlje,
spoštljivo se klanja in dvori!

Kevelaer je najbolj obiskana božja pot Marije v Nemčiji, čeprav leži v spodnji Renski dolini 6 km od holandske meje. Stara božjepotna cerkev, snežna kapela

imencvana, je bila zgrajena leta 1645. Nova bazilika, ki je seveda zelo obširna, pa šele konec prejšnjega veka. Consolatrix afflictorum — Tolažnica žalostnih je dragocen belgijski bakrorez iz leta 1640., ki je izpostavljena na oltarju romarske kapele. Vsako leto pride sem od sv. Petra in Pavla do roženvenske nedelje 500 procesij z nekaj milijoni romarjev.

Kakor nekdanj, tako je zadonela po svetišču zopet Marijina pesem v slovenskem jeziku, kakor takrat, tako so tudi oni dan donele pridigarjeve besede v slovenskem jeziku. To je bilo 5. julija 1928, ko je poseben vlak pripeljal slovenske izseljence iz Porurja. Pozabili smo, da smo v tujini. Toliko nas je bilo, ki smo bili istega duha in iste krvi. Ko so delavci opravili svoje verske dolžnosti, smo imeli tod slovenski katoliški shod, kjer je govoril poslanec Kremžar. Celo zastava društva sv. Barbare iz Holandije je bila tukaj blagoslovljena. Hitro so minuli takrat dnevi našega bivanja med izseljenci. Posloviti se je bilo treba o njih in od »Tolažnice žalostnih«. Še enkrat smo stopili v cerkev in se poslovili, kakor poje romarska pesem:

V solzah mi plavajo moje oči
in srce od žalosti v meni kipi,
ker moremo danes slovo jemati,
preljuba Marija morda zadnjikrat;
oh, usmili Marija se romarjev Ti!
Naj vsak bo uslišan, kdor k Tebi hiti!

Minuli so časi, ko je verska gorečnost tako visoko gorela, da je vodila naše prednike na ta daljna potovanja, ki so bila leta 1775 od države prepovedana. Božja pota pa hranijo neizčrpeljive zaklade naše zgodovine, ljudskih pripovedk in legend, narodnih pesmic, raznih šeg in navad pa tudi umetnosti. Zato ima slovenska božja pot in tudi slovenski romar važno mesto v slovenskem verskem narodopisju. Je to živ del naše preteklosti in tudi nazoren učitelj. Kje drugje bi naši predniki spoznali in videli toliko lepih cerkva, toliko mest, toliko umetnosti, če ne ravno na teh romanjih. Saj vidimo, da so kelmorajnski romarji prinesli domov tudi češčenje prej nepoznanih svetnikov in svetnic, katerim so pozidali veliko romarskih cerkvic.

Razpis natečaja

Družba sv. Mohorja v Ljubljani razpisuje natečaj za izvirna, še ne objavljena dela, niti ne v rokopisu odkupljena dramatska dela, ki jih bo ocenjevala posebna komisija in razdelila nagrade v višini 10.000 lir, in sicer:

prva nagrada v znesku 5.000 lir,

druga nagrada v znesku 3.000 lir,

tretja nagrada v znesku 2.000 lir.

Če bi poslana dela ne ustrezala pogojem razpisa, sme odbor posamezne nagrade razdeliti med več tekmovalcev ali jih tudi pridržati.

Poslana dela naj spoštujejo narodno izročilo, bodo naj snovno zanimiva in tehnično izvedljiva ter etično pozitivna. Dramatska oblika, izbira snovi in obseg so prepuščeni avtorjem.

Ker je Družba sv. Mohorja pripravljena odkupiti tudi vsa umetniško in snovno ustrezna dela, čeprav ne bi do-

bila razpisanih nagrad, zato prosimo vse pisatelje, naj pošljejo na spodnji naslov tudi krajše stvari, mladinske igre, prizore in podobno. Če le mogoče tipkane rokopise pošljite v dveh izvodih na naslov: Družba sv. Mohorja v Ljubljani, Miklošičeva c. 19, in sicer do prvega februarja 1944. Rokopisi naj bodo brezimni, označeni samo z geslom in izjavo, da je pisatelj pripravljen delo, ki ga je predložil, prvenstveno prepustiti naslovu in šele potem, če bi ga ta ne sprejela, ponuditi tudi drugim.

Nagrajena dela bodo izšla v knjigi, za kar bodo dobili pisatelji razen nagrade še ustrezen pisateljski honorar, glede nenagrajenih del pa si uredništvo pridrži pravico, da jih po svoji uvidnosti bcdisi da v tisk ali samo odkupi, seveda v sporazumu z avtorjem, ali pa vrne neuporabljena avtorjem.

Knjižnica

Pri Slovenčevi knjižnici je izšel lep poljski ljudski roman »Hrast« (Dewajtis), ki ga je spisala pisateljica Marija Rodziewiczówna, ki letos obhaja osemdesetletnico življenja. Povest sta poslovenila Domen in Tine Debeljak. To je povest, ki je ena najpriljubljenejših beril poljskega podeželja in o kateri smo prepričani, da jo bo gotovo s prav takim veseljem in užitkom bralo tudi naše občinstvo. — Istotam je izšel prvi hrvatski zagrebški roman Šenoino Zlatarjevo zlato, ki je tudi eno najboljših del hratskega slovstva. Prevod je vnovič preskrbel Tone Glavan. Tako je Slovenčeva knjižnica v kratkem poleg bolgarskega romana (Ljubezen kraljice Sofije), češke povesti (Golobček) in pravljic (Nemčova) izdala še poljsko povest in hrvatski roman. — Založba Ljudske knjigarne je izdala v zbirki Naša knjiga prevod modernega srbskega romana Dva svetova, ki ga je spisal rano umrli Ćosić, pisatelj Pokošenega polja. Ta psihološki roman iz beograjskega življenja je prevedel prof. F. Jesenovc.

Dnevi hrvaške knjige. Glavno ravnateljstvo za ljudsko prosveto v NDH pripravlja letošnjo prireditve hrvaške knjige, kateri so bili posvešeni v Zagrebu dnevi od 26. junija do 3. julija, v pokrajini pa med 26. junijem in 15. julijem.

Zadružne knjižnice in čitalnice. Zaradi pobijanja nepismenosti v Srbiji je tamošnja prosvetna oblast pritegnila v akcijo za odpravo nepismenosti v posameznih srbskih krajih tudi srbsko zadružništvo, ki je povsod v Srbiji zelo razvito. Posamezne zadružne organizacije bodo sedaj po odobritvi srbskega prosvetnega ministra ustanovljale po vaseh zadružne čitalnice in knjižnice neodvisno od knjižnic in čitalnic, ki jih ustanavlja že odsek za narodno prosveto v srbskem prosvetnem ministrstvu.

Ustanovitev javne knjižnice v Banja Luki. Ustaška mladinska organizacija je ustanovila v Banja Luki javno knjižnico, ki že sedaj razpolaga z nad 10.000 hrvatskimi in raznimi tujimi leposlovnimi deli.

Leпо število knjižnic na Spod. Šta-

jerskem. Mariborski dnevnik poroča, da je zvezni vodja Steindl aprila 1942 otvoril prvih 20 ljudskih knjižnic na Spod. Štajerskem in s tem ustvaril temelj.

Okrožna knjižnica v Kamniku. Te dni je bila v Kamniku odprta okrožna knjižnica ob navzočnosti okrožnega vodje Tilla in okrožnega vodje Pilza kakor

tudi zastopnikov stranke in države. Deželni svetnik dr. Doujak je podal pregled o težkočah pri ustanovitvi knjižnice. Okrožna knjižnica je sedaj vsem na razpolago. Tudi posamezne občine kamniškega okrožja si bodo lahko izposojevale knjige, tako da bodo tudi oddaljene občine imele korist od te knjižnice.

Kino

V nekem nemškem listu beremo:

Čim česče ljudje obiskujejo kino, tem manj filmov vidijo. To se zdi na prvi pogled paradokсно, je pa v resnici tako. Vsak obiskovalec kinematografov se lahko prepriča o resničnosti tega dejstva. Naraščajoči obisk kinematografov je povzročil, da eni in isti filmi tedne in tedne ostanejo na programu. Kinematografi torej prikazujejo znatno manj filmov kakor prej. Še nedavno je v velikih kinematografskih podjetjih veljalo načelo, da je treba vsak teden spremeniti program, danes pa je tedensko spreminjanje programa že velika izjema.

Že v minuli svetovni vojni so kinematografski obiskovalci doživljali, da je eden in isti film tekel dalj časa. Toda tedaj so imeli takšno usodo mogoče veliki filmi, ki so za gledalce pomenili pravo senzacijo. V sedanji vojni je to zopet drugače. Zadeva namreč celotno produkcijo. Med nemškimi filmi, ki so jih leta 1934 v Berlinu prvič uprizorili, jih je bilo 44, dve tretjini tedanje produkcije, ki so jih posamezni kinematografi prikazovali manj kakor deset dni. Lani sta doživela takšno usodo samo še dva filma. Drugi primer: največji kino v Draždanah je lansko leto predvajal v celoti 9 filmov, od katerih je tekel eden še preko starega leta. Štirje drugi draždanski premierski kinematografi so v isti dobi predvajali 10, 11, v dveh primerih pa 16 filmov. Eden izmed teh filmov je bil na programu 14 tednov, neki drugi 13 tednov, dva filma sta bila na sporedu 5, 7 in 8 tednov. Povprečna doba filmskih uprizoritev v navedenih primerih je bila torej mesec dni. Pa ne samo o Draždanah, temveč tudi o drugih nemških mestih bi lahko našteali po-

dobne primere. Število 100.000 ali več ljudi, ki obiščejo eden in isti kinematograf, da si ogledajo isti film, v Nemčiji ni nobena redkost več.

Kaj je odločilno za trajanje filmskih uprizoritev? Ali je odvisno število uprizoritev kakšnega filma od volje lastnika kinematografa. Ne. Vsak lastnik kinematografskega podjetja je vezan na določeno dobo uprizoritev. To dobo pa mu diktira ena sama centrala — nemška izposojevalnica za filme. Vsak film ima torej že vnaprej določeno »življenjsko dobo«. Za izposojanje je v veljavi posebna podaljševalna klavzula, ki zahteva od lastnika kinematografa, da podaljša vsak film za tolikokrat po pol tedna, kolikor prodaja ob določenih dnevih vstopnic za predstavo. Kinematograf, v katerem so po tri predstave na dan, mora po vseh pravihih predvajati film še četrtri in peti dan, če je bilo za vse predstave skupaj prodanih dva in polkrat toliko vstopnic, kolikor ima kinematograf sedežev. Edino ta postopek je odločilen za »izigranje« filma. Čim dalje traja predvajanje kakšnega filma, tem večje so olajšave, ki jih vojno stanje dopušča filmskemu gospodarstvu. Stroški za vrtenje novih filmov se namreč skrcijo, ljudem pa je na razpolago zadostno število filmov, ki se jih še niso naveličali.

Statistika obiska v nemških kinematografih kaže, da se je število kinematografskega občinstva v zadnjih letih več ko potrojilo. S tem seveda ni rečeno, da bi morali odpirati nova podjetja te vrste. Gre samo za to, da se predvajanje filmov tako podaljša, da si lahko ogleda film vsakdo, ki si tega želi. Prej so kinematografi ustrezali tej želji tako, da so stari, že »izigrani« film, ki

je bil odstavljen s sporeda, zopet vključili v program ter ga ponovno predvajali. Zdaj je tudi ta postopek poenostavljen. S tem, da filmi dalj časa ostajajo na programu kakor prej, se doseže to, da ga lahko vidi čim več ljudi. Obenem pa je obiskovalcem kinematografskih predstav prihranjeno tudi mnogo časa, da jim ni treba stati v vrstah pred blagajnami in čakati na vstopnice. Tudi tu je torej nastopila neka štednja, ki je tako značilna za vse panoge štednje v vojni dobi.

*

Kinematografi v Italiji. Skupni inkaso vseh italijanskih kinov je v lanskem letu narasel za 40 odstotkov na 1270 milijonov lir. V letu 1941. je znašal inkaso za italijanske filme 341.4, leta 1942. pa že 613.004 milijona lir, t. j. povečanje inkasa za 80 odstotkov. Lani je bilo odprtih 176 novih kinov, tako da je sedaj v vsej Kraljevini 5440 kinov; od tega jih vodi zasebna podjetnost 3161, 1162 jih vodi Dopolavoro, 592 razne verske ustanove, ostale pa GIL. Število podjetij, ki lahko proizvajajo filme, je bilo zmanjšano od 98 na 39.

»Luce«, nacionalni filmski zavod v Rimu. Iz poročila Zavoda »Luce« za kinematografijo v lanskem letu je razvidno, da je zavod lani izdelal 100 tednikov v dolžini 220.000 m, dočim jih je bilo leta 1941 izdelanih samo 144.000 m. V inczemstvo je bilo poslanih 2.286 kopij tednikov v dolžini 779.016 m. Čisti dobiček zavoda je znašal lani pri bruttodonosu 7.7 milijona vsoto 3.5 milijona lir, skupno s prencsom vred pa 4.1 milijona. Zavod ima nepremičnin in inventarja za okoli 50 milijonov lir.

Kmetijska izobrazba. V zadnjem zimskem polletju je bilo na Spodnjem šta-

jerskem 461 filmskih predstav, ki si jih je ogledalo 42.600 gledalcev. Predvajali so 400 filmov o sodobnem nemškem kmetijstvu.

Mednarodni filmski kongres v Zagrebu. Hrvatski minister Starčević je odprl prvi mednarodni kongres za ozke filme. Zastopani so bili predstavniki Hrvatske, Italije, Nemčije, Bolgarije, Romunije in Slovaške.

Zanimanje za filmsko industrijo med Srbi. Aleksičev film »Nedolžnost brez varstva«, ki so ga pred časom predvajali v Beogradu in katerega je gledalo nad 70.000 ljudi, je nekaterim dal pobude, da so se pričeli ukvarjati z mislijo, kako bi v Beogradu ustanovili družbo, ki bi se bavila z izdelovanjem dobrih srbskih filmov. Prvi se je lotil tega dela neki Miškovič, ki je pri prvem Aleksičevem filmu dobro uspel ter ima danes v Beogradu že svoj atelje. Prijem so se kmalu pričeli oglašati tudi ljudje, ki razpolagajo s potrebnim kapitalom in ki so pripravljene financirati tudi večje filmsko delo. Nova družba se je dela takoj lotila ter sedaj že pripravlja filmanje najpopularnejše in najbolj igrane srbske narodne igre »Djido« in še nekaterih drugih komadov.

Zakon o kulturni zbornici je stopil pred kratkim v veljavo v Bolgariji. Pobirali bodo poseben davek od vseh vstopnin in šolskih knjig. Od vstopnic po 5 do 10 levov bodo pobirali pristojbino 1 lev, od vstopnic do 100 levov 2 leva. Vstopnice, ki stanejo nad 100 levov, bodo obdavčili s 5 levi. V poštev pridejo gledališke, kinematografske, koncertne, športne, plesne in druge vstopnice. Za šolske knjige bo znašala pristojbina 1 do 5 levov.

Vsebina: V. Z.: Romanje Slovencev v Kelmoraju. — Razpis natečaja. — Knjižnica. — Kino.

PROSVETNI ODER

JULIJ-AVGUST

1943-XXI

Slovenska mladinska igra

Martin Jevnikar — Nadaljevanje

3. Angelček (1887-1935)

Angelčka je ustanovil katehet Anton Kržič. Namen in program mu je začrtal urednik takole: »Pričujoči knjižici sem napisal ime 'Angelček'. Ne zato, kakor da bi bil namenjen, le o angeljih v njej pisati... Tudi dobrega otroka imamo navado angelja imenovati. Le pogledjte sv. Alojzija. — Hlapci, deklice, strežaji in strežnice v gradu — tudi grof in grofinja — so imeli navado tega preljubeznivega otroka — angelja imenovati... Oh otroci! zdaj bom pa še jaz eno rekel: Kako bi bilo pri nas na Slovenskem nebeško prijetno, ko bi bili vi vsi tako pridni in dobri, kakor je bil sv. Alojzij! — Zdaj se vam že jasni, kajne, kam posebno meri naslov te knjižice. Kakor skrben angelj varuh vas želi od hudega odvracati in k dobremu spodbujati; hoče vam biti, kakor je pridejano: učitelj ter vas učiti, kako si morate tudi vi polagoma nekaj angeljskega prisvojiti.« (Angelček 1887, 2-4.)

Po tem programu se je Angelček ravnal in prinašal nabožno čtivo, namenjeno najmlajšim. Igre je pričel priobčevati šele od 15. letnika naprej in jih je prinesel do konca svojega izhajanja 26. Vse so izvirne in jih delimo v igre in prizore ter prireditve.

a) Igre

1. Deklica s tamburico. Mladinska igra s petjem v treh dejanjih. Silvin Sardenko. 1907. — I. dej.: Maruška in Siluška ukradeta v gradu Miličino skrinjico z dragocenim nakitom ter jo zakopljeta v gozdu pod mah. Ker se prav takrat mudi v gozdu tudi uboga Lucinka, obdolže deklice njo tatvine in jo s srobotom privežejo k drevesu. — II. dej.: Tatici prideta po skrinjico, a je zaradi Lucinke ne moreta odnesti, zato jo privežeta za drugo drevo. Štefanija in Vera, deklici z grajske pristave, prideta po mahu in najdeta skrinjico. Vzameta jo, štefanija pa se skrrije in počaka tatici, ki kmalu prideta in se silno čudita, ker ni skrinjice. — III. dej.: Lucinko odvedejo na grad in ji podare novo obleko ter jestvin za siromašnega očeta. Tatici hočeta pobegniti, a ju deklice spravijo z zvižaco nazaj, se igrajo »trden most« ter ju zgrabijo. Si-

luška takoj vse prizna, zato ji odpuste, Maruško pa odvedejo na grad, da jo graščak kaznuje. — Igrica je zelo živahna, pristrana, dobrih zgrajena in lepo raste; poživljajo jo pesmi in otroške igre. Deklice so silno dobre, posebno sirota Lucinka, ki voljno trpi krivico. Ne pritožuje se, ampak se vda v božjo voljo, saj »ljubi oče, večni Bog, ne zabi svojih nas otrok«. Bog se je res usmilil, izkaže se njena nedolžnost in dobi obilno plačilo. Lucinka je sirota, kakršnih smo našli v Vrtnu že vse polno. Hudobna je le Maruška, ki zapelje tudi Siluško. Ker se noče poboljšati, mora biti kaznovana. Igra je napisana v verzih, ki gladko teko. Primerna je za uprizoritve. Ima same ženske vloge. Naslov je vzet po siroti Lucinki, ki hodi s tamburico po svetu in preživlja s tem sebe in očeta.

2. Pastirice Barbike sveti večer. Dramatska slika v treh prizorih. Silvin Sardenko. 1910. — I. pr.: Sirota Barbiko zapode od hiše; hči Tilda je namreč ne mara, ker je boljša od nje. Usmilil se je uboga Favstina, skupaj odideta po svetu. II. pr.: Barbiko bi vzeli Pavlinini starši v službo, toda Tilda se nalaže, da je tatca. III. pr.: Dekleta gredo na sveti večer k potoku, da bi videle, katera bo umrla. Tilda pade pri tem v vodo, reši jo Barbika. Zato jo prosi tati odpuščanja in jo spet pelje domov. — Igra je zelo ganljiva in zapletena. Nastopajo same dobre deklice, le Tilda je hudobna, a jo nesreča spreobrne. Vsa dobra je sirota Barbika, ki svojo sovražnico reši smrti, zato jo Bog poplača. Stvar je precej živahna, vendar se dejanje razvija dokaj prisljano. Motiv je star; osebe so podobne onim v prejšnji igri. Nauk: »Človek obrača, Bog pa obrne.« (str. 168).

3. Mali Kristofor. Otroški igrokaz v štirih slikah. Bogomil Gorenjko (= Janez Pucelj). 1914. — I. slika: Oče in mati bi rada, da bi šel Janez v šole in postal duhovnik, ker tako želi; toda težko bo, ker so siromašni in je oče bolan. II. slika: Oče umrje, otroci morajo po svetu. Janez se odpravlja v mesto k peku. Mati ga opominja, naj bo priden in naj bo križ njegov oče. III. slika: Janez raznaša kruh po mestu, v naročju pa nosi gospodarjevega Tončka. Zato mu pravijo ženske Kristof in mu povedo, kako je nesel Kri-

štof Jezusa čez reko. Janez si zaželi, da bi tudi on kdaj nosil Kristusa. IV. slika: Ko pove Tonček staršem, da bi postal Janez rad duhovnik, ga pošljejo v šole. — Štiri slike, štirje odlomki iz življenja brez prave dramske zgradbe. Vse skupaj je malo verjetno, Janez predober.

4. Troperesna deteljica. Otroška igrice v dveh dejanjih. Janko Podtrojski. 1920. — I. dej.: Janezek in Mihec delata ladjice, a Mlinarjev Peter jima vse uniči. Zato mu gre Janezek porezat sadike; pade v vodo, Peter ga reši. II. dej.: Mihec in sirota Zan stopita v telovadno društvo. Janezek ju prosi odpuščenja in tudi stopi v društvo. — Igrica je samo razgovor o telovadnem društvu, posebno v drugem dejanju, kjer se Janko spreobrne. Je slaba, priložnostna.

5. štefko in Matko. Otroška igrice v treh dejanjih. Nadučitelj Zdravko Mikuz. 1925. — I. dej.: Matko noče v šolo in še Franceta pregovori, da gresta nad vrane. France mora splezati na smreko, a pade in si zlomi nogo. Obiščejo ga tovariši, med njimi dobri štefko, in mu zapoje pesem: Stoji učilna zidana... Povejo mu, da je Matka ogrizel pes, ker ga je dražil... štefko in Matko prosita službe pri trgovcu. štefka takoj sprejme, ker je olikan in ima dobro spričevalo, Matko pa je neotesan in ima slabo spričevalo, zato ga odkloni. II. dej.: Podčastnik štefko in prostak Matko se srečata pri vojaki in si povesta o svojem življenju. štefko je ostal ves čas pri istem trgovcu in se bo po vojaščini spet vrnil k njemu. Matko je menjaval službe, kradel, bil zaprt in ostal sam na svetu. štefko obljubi, da mu bo priskrbel službo, če se bo poboljšal. Se bo. III. dej.: 20 let pozneje. Pred cerkvijo. štefko pelje več otrok kot boter k birni. Vsi ga pozdravljajo, saj je ugleden trgovec. Pride Matko-berač in napravi otrokom pridigo, naj ne posnemajo njega, ampak štefka. Tudi štefko jih opozori, naj poslušajo starše in bodo pridni. Seveda obljubijo. — Igrica je zelo slaba. Je nekak Schmidov Pridni Janezek in hudobni Mihec na odru. Pa še to je tako nerodno in nepsihološko povedano, da ne prime. štefko je naslikan z nadnaravnimi barvami in obdarjen z vsemi čednostmi, Matko je ves črn in preobložen z napakami. Zadnje dejanje je pa sploh sama pridiga; se kar naravnost obrača na otroke, ki seveda takoj obljubijo, da bodo dobri. Takih papirnatih otrok imamo polno v slovenski mladinski književnosti, le da so tako malo resnični. Sredina prvega dejanja o bolnem Francetu je preobširna in sploh ne spada pod naslov. Igrice se pozna, da jo je napisal učitelj stare šole, ki je mislila, da je mladinska knjiga tem boljša, čim več pridig je v njej!

6. Zgagice in zgagice. Otroška igrice v enem dejanju. Matko Krevh. 1926. — Korenovi povabijo sosedove otroke na svoj dom in tu uprizore igrice Zgagice in zgagice.

Pepček in Marica se usedeta kot kralj in kraljica na prestol in hočeta odpotovati v deveto deželo. Za to je treba priprav. Drugi otroci jima znašajo stvari, a vse narobe. Kralj jih zapre v ječo, na koncu pa kaznuje: vsak mora večkrat ponoviti kak živalski glas, nazadnje vsi skupaj. Med splošnim kričanjem pobegneta kralj in kraljica in zastor pade. — Igrica je posrečena šalivka, smešna zaradi zunanjih učinkov (zamenjani predmeti, kazni), primernejša za uprizoritev na paši kakor na odru.

7. Gospodov dan. Mladinska igrice v enem dejanju. Fr. Rojec. 1929/30. — Minka, hči bajtarja Severja, je komaj prebolela nevarno bolezen. Z bratom Jožkom sta v nedeljo sama doma in se prav modro pogovarjata. Vrne se stric iz Amerike in obljubi, da bo poslal oba v šole. — Igrica je zelo slaba, samo pogovarjanje brez dogodkov. Motiv je že stokrat predelan: siromašni, a dobri otroci in neznanji dobrotniki. Otroka sta veliko prezrela za svoja leta. Stričev povratek je neosnovan, visi v zraku. Tudi naslov je ponesrečen.

b) Prizori in prireditve

1. »Pridi, sveti Miklavž!« Prizor iz otroškega življenja. Dejanje se vrši v sedanosti na predvečer praznika sv. Miklavža. Sestavila svojim učenkam teta Erna. 1912. — Otroci se pogovarjajo o sv. Miklavžu, nakar se posveti in sv. Miklavž nastopi. — Stvarca je slaba, neuprizorljiva.

2. Mati božja v zavetišču. Igrica v enem dejanju. Dr. A. Pavlica. 1914. — Vdova Ludovika najde s pomočjo slike Matere božje hčerko Dragico, katero so pred osmimi leti odpeljali cigani. — Stvar je silno naivna, nemogoča, brez najosnovnejših dramskih zahtev.

3. Zalostna Mati božja. Pred kipom Matere božje, ki je z mečem zabodena v srce. Dr. A. Pavlica. 1917. — Otroci krasi Marijin kip. Mati božja se jim zasmili, zato ji Petriček izdere meč. Ustrašijo se, ker se jim zdi, da se Marija jezi. Pokličejo mater, ki dene meč nazaj in jih lepo pouči. — Prizor je zelo ljubeč in prijeten.

4. Pred šolskimi vrati. Dvogovor. A. O.-š. 1919. — Siromašna Minka pripoveduje pred šolskimi vrati bogati štefki toliko časa o Marijinem Vrtecu in obhajilni zvezi, da jo pridobi. — To sploh ni igrice.

5. V afriškem sirotišču. A. Cadež. 1920. — Sestra sprašuje učenke razne šolske predmete. Prizor poživlja pomočnica Magdalena, ki je nekoliko omejena in govori zelo slabo slovensko ter napravi več smešnih prizorov. — Motiv je že precej obrabljen in premalo izdelan.

6. Dvakrat Lenčka. A. Cadež. 1921. — Lenčka je silno lena. Med učenjem zaspi. V sanjah se ji prikažejo de-

kllice z redi na hrbtu (enojka, dvojka...), a vse razen petice pobegnejo, ker je prelena. Ko se zbudi, objubi materi, da se bo poboljšala. — Tudi ta stvar je starinska, slaba, spreobrnjenje neosnovano.

7. Lastna kazen — najboljša kazen. Prizor. A. Čadež. 1922. — Deklic bi se morali učiti, a brskata po omari in pokušata jedila. Zaloti ju hišna in ju hoče zatožiti bolni materi. Deklic pa se odloči, da odideta sami k materi, ji vse priznata in se poboljšata. — Sami razgovori brez dejanj. Še naslov ni posrečen.

8. Volk in kozice. Igrica v dveh slikah. Po pravljici priredila Marjca Koželjeva. 1922. — Dramatizacija znane pravljice o neubogljivih kozicah. Prva slika je zelo živahna, druga veliko slabša, brez dogodkov, same besede. Na koncu je Dostavek z režijskimi navodili.

9. Ugnana neugnanka. Prizor iz šolskega življenja. A. Čadež. 1924. — Cilka je silno poredna. Na en dan prevrne otroka iz zibel, ubije šipo, pade v vodo, ugrizne jo pes, draži mačko itd. Nazadnje se poboljša in stopi v Marijino družbo. — Igrica bi bila živahna, ko bi se o Cilki samo ne pripovedovalo, ampak bi več nastopala sama: Glavni poudarek je v tem, da avtor pobije neumne predsodke, ki jih imajo ljudje o Marijini družbi. Koliko pa spada taka snov v Angelčka, je seveda drugo vprašanje!

10. Med božjimi poslanci. Pogovor angelov varuhov. A. Čadež. 1924. — Angeli varuhi se pogovarjajo o svojih varovancih. Nekateri so dobri, drugi hudobni. — To sploh ni igra, ampak naveden razgovor s poučno vsebino.

11. Miklavž pride. Bistriška. 1928/29. — Babica pripoveduje dobrih otrokom o Miklavžu, ki pride in jih obdaruje. — Starinski način obdelave; slaba stvar.

12. Najlepša. Dramatičen prizor. Gregor Mali. 1929/30. — Zborna deklamacija v čast Brezmadežni.

13. Don Bosko. Prilike in prizori. Virgilij. 1930/31. — Sedem prizorov iz Boskove mladosti. Pokažejo naj njegovo zgodnjo svetost.

14. Srečanje. C. P. 1931/32. — Priložnosten dvogovor med dečkom in dušo.

15. V sveti noči. S. Darina. 1931/32. — Po Sv. pismu v verzih obdelan prizor ob Kristusovem rojstvu.

16. Prava mati. Materini ljubezni posvečen prizor. Virgilij. 1931/32. — Teta vpraša otroke, kakšno mater bi si želeli namesto umrle. Eden kraljico, drugi bogato, tretji prvo pevko, a četrti pravo mater (umrlo nazaj). Tega obdari. — Nič posebnega, priložnostno v verzih.

17. Rdeča kapica. S. Darina. 1931/32. — Dramatizacija znane pravljice z nekoliko spremenjenim koncem. Napisana je v verzih. Je uprizorljiva.

18. Vesela trojka. Šaljiv prizor. Emil Vrhovec. 1933/34. — Tri razposajene

deklice se s pesmijo predstavijo gledalcem. — Ima kaj malo dramskega na sebi.

19. Modri cvet naše Ljube Gospe. Igra v dveh dejanjih. Priredil E. S. (= Emil Smasek?). 1934/35. — Legenda pravi, da zraste pred Marijinim praznikom modra cvetka, ki ozdravi vse rane. Dobiti jo more le nedolžen otrok. Tak otrok je uboga Ivanka, zato najde cvetko in ozdravi z njo slepega očeta. — Star okvir s siromašnimi otroki, katerim pomaga Bog. V igri nastopajo še skratje, ki Ivanko zavajajo, in angeli, ki ji pomagajo. Vendar pa igra ni uspela. Premalo je razgibana, preveč je govorov in premalo dejanja. Zlasti drugo dejanje je šibko.

O c e n a

Angelček je prinesel šest in dvajset iger in prizorov šestnajstih pisateljev. V idejnem in oblikovnem pogledu velja o njih isto, kar smo ugotovili za Vrtčeve igre, saj so tudi glavni sodrudniki isti kakor v Vrtcu: Sardenko 2 igri, teta Erna 1, dr. Pavlica 2, Čadež 5, Mikuž 1, Krevh 1. Torej šest istih pisateljev z dvanajstimi deli. Ti so dali tudi najboljše stvari. Drugi so napisali le po eno igro, samo s. Darina in Virgilij po dve. Izmed sodrudnikov ni nihče izrazil dramski talent, nihče ni ustvarjal naprej (izjemi sta Rojec in s. Darina, a tudi njima ni bilo dano, da bi napisala res dobro mladinsko igro). Zato so vsa dela bolj ali manj priložnostna. Rodila jih je bolj želja po množenju mladinske literature kakor pa umetniška nuja, saj je nekadaj vladalo prepričanje, da za mladino pisati ni težko; za mladino je vse dobro, da ima delo le toliko in toliko naukov. To miselnost je najbolje ovrgel čas sam, saj so vsi ti poskusi utonili brez sledu v pozabljenje. Težišče večine Angelčkovih iger je v čim bolj zanimivi in preprosti snovi, saj je bil list namenjen najmlajšim, ki uživajo stvar snovno. Vendar se tudi tega niso vsi dovolj zavedali. Zanimivo je, da Angelček ni prinesel nobenega prevoda.

4. Stritarjeve mladinske igre

Josip Stritar spada med redke slovenske pisatelje, ki niso začeli svoje pisateljske poti z mladinsko literaturo, ampak se je šele v zreli dobi posvetil tej vrsti književnosti. To je edino pravilna pot, kajti za mladino pisati je najtežje, saj je otroška duša tako zapletena, da jo more pravilno doumeti in ji iz duše v dušo govoriti le izkušen človek. Zato so ustvarili najboljše mladinske knjige možje, ko so bili na višku svoje pisateljske moči, ne pa začetniki. Spomnimo se pri nas Levstika (Otročje igre v pesemcah) ali Župančiča (Ciciban)! Še dandanes velja pravilo, da je za mladino najboljše komaj dobro. Če bi se bili vsi tega zavedali, bi kazala da-

nes naša mladinska književnost povsem drugačno lice. Tako pa »marsikateri začeti, ki je tupal v sebi za pisateljsko žilo, a ni dotopal dosti močne, da bi vstopil kot svečenik v svetišče splošne literature, je poprijel brez strahu za pero, hoteč postati — mladinski pisatelj. Saj se mu na tem poprišču ni bilo bati stroge kritike: malo dejanja, nekaj ginljivih prizorov, ščepec moralne soli — in gotov si je bil pohvale in priznanja. Da bo kdo zahteval od mladinskih spisov umetniške oblike, to ni prišlo skoraj nikomur na kolenec...« (Josip Brinar: O slovstvu za mladino. Pedagoški letopis, 1905, str. 23).

Stritar je izdal pri Moherjevi družbi štiri mladinske knjige: Pod lipo, 1895, Jagode, 1899, Zimski večeri, 1902, Lešniki, 1906. Svoje poglede na mladinsko literaturo pa je obširno razvil v kritiki Tomšičevih Dragoljubcev, dunajski Zvon 1879, Pogovori XIV.—XVII. Tu pravi: »... Omeniti mi je tudi še to, da moje naslednje opazke ne merijo samo na g. Tomšiča... Tu gre za načela, in kakor se mi zdi, imenitna pedagoška načela, o katerih se mi potrebno zdi izpregovoriti resno besedo.« To je znamenje, da je Stritar že tedaj mislil na mladinsko slovstvo, o katerem je imel zelo jasne in sodobne nazore, a se v svojem delu po njih ni ravnal! Najprej pa se je poskušil v mladinski igri, in sicer že v dunajskem Zvonu 1876. leta. Vsega ima osemnajst mladinskih iger.

1. O deruh. Podoba iz kmečkega življenja. Zvon 1876. — Barba pričakuje zvečer moža; šel je do ljudi, da bi mu pomagal, ker jih hoče nek oderuh zjutraj zapoditi iz hiše. Žena joka, otroka pa jo tolažita in ji ponujata zadnji košček kruha. Mož se vrne brez uspeha, nikjer ni rešitve. Ko tako sede brez upanja, se pojavi krošnjar Kalan Jernej s Kozjegja Vrha in posodi 800 gld., kolikor je znašal dolg. — Igra je dramatisirana povestica, življenjsko nemogoča, romantična, posebno Kalan, v katerem takoj spoznamo dobrotnika, ki tako pogosto deli miloščino po slovenski mladinski književnosti. Glavna oseba, ki se sicer ne pokaže na odru, a ves čas mori druge, je oderuh z Griča. To ni človek, je »pijavka, zverina«; je »suha, sključena pošast«, oči ima »prežeče, bodeče, z vražjim pogledom«. Seveda ne pozna usmiljenja, podoben je tistemu svetopisemskemu bogatinu, »ki je imel 99 ovac, pa je šel ter vzel ovco onemu, ki je imel edino«. Kalan je silno dober človek. Iz usmiljenja pomaga Gregorju, ker ga je ta nekoč kot dečka zagovarjal pred razjarjenim očetom. Gregorjeva družina je dobra, verna, vdana v božjo voljo, zato se ji zgodi, kakor pravi pregovor: »Kjer je najvišja sila, tam je božja roka mila.«

2. Zapravljivec. Podoba iz kmečkega življenja. Zvon 1876. — Metka in Nežek sta sama doma. V zibeli imata na smrt bolno sestrico Nežko. Mati je umrla, oče pa pije. Otroka sta žalostna, a vdana

v božjo voljo. Le tega ne more Nežek razumeti, zakaj mora nedolžna Nežka toliko trpeti. Huduje se na očeta, sestra pa ga modro poučuje. Med pogovorom se vrne oče s pijanim Lukom. Spreta se in oče ga postavi pred vrata. Gre do spat, a ne morejo zaspati. Zato se vrnijo k zibeli, misleč, da je Nežka mrtva, a ta se jim smeje zdrava. Zdaj pove oče, da je slišal njun razgovor. Pred Križanim priseže, da se bo popboljšal. — V igri nastopata kar dva čudeža: na smrt bolni otrok nenadoma ozdravi, pijanec se v hipu spreobrne. Oče je nedosleden značaj, saj je njegova spreobrnitev neutemeljena. Otroka sta prezrela in premodra za svoja leta. Posebno Metka tako razumno in izkušeno poučuje bratca, kakor bi bila njegova mati.

3. Najemnina. Podoba iz mestnega življenja. Zvon 1876. — Slepá vdova Polona ima doma sina Vinka in hčer Malko. Ne more plačati najemnine, zato jih bodo vrgli iz stanovanja. Vinko se vrne iz šole ves blaten in raztrgan, ker je branil svojo čast. Malko hoče pridobiti zvodnica Marina za hišnega gospodarja, a jo zapodil. Pismonoša prinese Poloni pismo sina Rajka; piše, da se ženi. Gospodar mu je dal edino hčer in trgovino. Za zdaj jim pošilja nekaj denarja, po poroki pa se bodo preselili k njemu. — Igra je čudna mešanica pesimizma in optimizma. Slepá Polona vidi vse črno. Otroka sta spet nadzemska. Vinko je najboljši učenec; rad pomaga nenačudenim. Malka je silno dobra, preudarna in skuša biti pravična vsem, tudi bogatim, čeprav ji ne plačujejo dela. Zelo učeno razpravlja o državi in njeni nalogi, ki bi morala dati vsem dela in za vse skrbeti. To je Stritarjev socialni program. Oba otroka sta bisera, kakor ju imenuje mati. Konec je nepripravljen, razrešen čisto po Ciglerjevi Sreči v nesreči!

4. Očetovo pismo. Zvon 1878. — Mati se pogovarja z otrokoma o očetu, ki je odšel v Bosno na vojsko. Pride pismonoša in prinese pismo, da je oče padel v boju. — Preprost prizor brez najmanjše dramske zgradbe. Sami razgovori.

5. Očetov god. Zvon 1879. — Pridni Janko podari očetu, pijancu in zapravljivcu, za god obleko, tobaka in nekaj denarja. Zaslutil je s tem, da je stregel pri sveti maši, prenašal poročila itd. Očeta to tako gane, da objubi, da se bo popboljšal. — Ljubek prizor med očetom in sinom, le nenaraven in nemogoč je. Oče, pijan in pijanec, postane mahoma trezen in dober človek. Isto je pri Zapravljivcu. Janko je silno dober in moder. Učeno govori o ustroju in pomenu šolske hranilnice. Sprva ga boli očetovo pijančevanje, sramuje se pred ljudmi, pozneje postane močan, pogumen in se z vso vsmo loti dela in varčevanja, dokler ne prihrani toliko, da pomaga očetu.

6. Po velikem požaru. Slika iz življenja dunajskega. Zbrani spisi, IV. zv. 1888. — Jerici in Pavlu, ki je še v

zabili, so zgoreli starši ob požaru dunajskega gledališča. Ostala sta sama s staro materjo brez sredstev. Pride bogata gospa in vzame vse za svoje. — Spet prizor z neznano dobrotnico. Sploh je vsa stvar precej odmaknjena našemu svetu. Jerica je zelo zrela in dobra.

7. Na senožeti. Selska podoba. Jagode, 1899. — Dekleta in fantje grabijo seno, pojejo in se šalijo, glavno besedo pa ima Pikin Jože, berač in popotni pevec. — Stvar je neke vrste opereta; mladinskega nima nič na sebi.

8. Prijatelj. Jagode, 1899. — Gregorjev Matijče je ukradel očetu 20 kron in si kupil na sejmu nož in denarnico. Nož ponuja pastirju Jurčku, ki hoče vedeti, kje je dobil denar. Ko mu fant po daljšem izvijanju prizna, mu prigovarja, naj stopi pred očeta in se mu izpove. Matijče ne uboga. Gospodar hitro pogrēši denar in obdolži tatvine Jurčka; ta se brani, zato ga takoj požene iz hiše. Žena ga pogovarja, mož ji očita potuho, Jurček sam jo pa potolaži: »Bog me ne bo zapustil; prej ali slej pride moja nedolžnost na dan« (str. 79). Zahvali se jima za vse dobrote in hoče oditi. To Maticka tako presune, da poklekne pred očeta in prizna svoj greh. Tudi Jurček prosi zanj: »Jaz ga poznam, dober otrok je; samo enkrat ga je premagalo in preslepilo, pa ga ne bo več« (80). — Igrica je dramatisirana povestica z moralno tendenco. Jurček je preveč idealiziran in premoder za svoja otroška leta. Vse pretrpi, čeprav je nedolžen. Trdno zaupa v Boga, ki mu res hitro pomaga. Tudi Matijče v srcu ni slab, le skušnjava ga je premagala. Oče je nagel, a pravičen. Mati je skrbna in usmiljena.

9. Maščevanje. Jagode, 1899. — Zagorjanov Tone je šel zvečer očetu naproti, a se je zgubil v snegu. Našel ga je drvar Ozimek; tega so nekōč spodili od hiše kot tatu in je bil tri mesece zaprt. Čeprav so mu storili krivico, je rešil Toneta iz zameta. Zato mu podari Zagorjan kravo in travnik. — Precej nevsakdanja stvar o krivici in dobroti. Ozimek je idealiziran; poštenjak je, namesto maščevanja stori dobro svojim sovražnikom. Zato ga Bog poplača. Zagorjan je podoben prejšnjim očancem; spozna krivico in jo popravi. Tone se ne pokaže mnogo; mati je že tradicionalna.

10. Stari oče iz Amerike. Jagode, 1899. — Tonček sedi za mizo in računa. Pride star mož in Tonček mu modro razlaga o svojem delu v šoli. Ko mož zve, čigav je, hoče oditi. Pride mati in ga takoj spozna za tasta, moževega očeta. Pregovori ga, da ostane. Stari oče ji odkrije, da mu je zelo žal, da je sina Toneta, njenega moža, razdedinil, ker si je izbral njo — siromašno dekle. Posestvo je izročil izprijenemu sinu; zapravil ga je; ostalo je le toliko, da je mogel on odpotovati v Ameriko. Snaha mu pove, da je hotel

mož na vsak način kupiti rodni dom, kar se mu je posrečilo, ker je lastnik slabo gospodaril. Preden pride mož, skrije snaha tasta v sobo, toda ni treba posebnih priprav, oče in sin se vesela objameta; krepko zalijejo njegov prihod. — Igra je psihološko slabo utemeljena; malo skrivanja, nekaj besed in dolgoletno sovraštvo je končano. To je najšibkejša stran. Tudi Tonček ni naslikan po življenju. Govori modro kot odrasel, proti koncu vodi sploh ves pogovor. Bister je, česar se sam zaveda: »Potém sem pa kmalu uganil — bistra glavica! — kam merite« (str. 102). Pretirana je njegova klepetavost v pogovoru med očetom in materjo in siljenje, da morajo zaliti spravo. Oče je silno dober. Nič ne zameri očetu njegovega ravnanja, ampak je takoj pripravljen dati zanj vse, ko mu žena spočetka pove, da je v Ameriki v stiski. Žena je dobra, previdna in skrbna. Stari oče ni izrazit. Spoznal je svojo zmotovitost, svojo prenegljenost in mu je žal. V njegovih besedah Tončku leži smisel igre: »Če boš kdaj oče, ne bodi samoglav, tudi ne s svojimi otroki. Trma ni dobra!« (str. 94, razprto tiskano).

11. Pravdarja. Jagode, 1899. — Slivar in Ozimek se pravdata za neki travnik. Ker reši Slivarjev Jurček Ozimku sina iz vode, se ta travniku radovoljno odpove. — Motiv je isti kot v Maščevanju. Le malo je dramskega, pa še to je slabo obdelano. Slivar je zgled trmatega kmeta; tako je zaverovan v svojo pravico, da bi se tožil toliko časa, dokler ne bi prišel na beraško palico. Celo do cesarja hoče gnati svojo stvar, da le njegova zrnaga. Ne da si vplivati od nikogar, odklanja ženine navsvete in prošnje in tudi z Ozimkom se skraja noče spraviti, ker »prav tako ni, res, kakor bi jaz hotel« (str. 110). Ozimek je boljši. Ob nesreči in dobroti se takoj omeči in sam pride k nasprotniku in mu prigovarja, čeprav ga ta neprijazno sprejme. Čuti hvaležnost. Najlepše je naslikana žena Jera; dobra in skrbna mati je. Ves čas samo prigovarja in miri, vse hoče rešiti z ljubeznijo. Jurček se malo pokaže.

12. Dela dobil. Zimski večeri, 1902. — Pri Koščakovih je siromaštvo; oče je brez dela, mati bolna. Otroka sedita ob materini postelji in Martinek pripoveduje, kako dobre glave je. V šoli se ne boji nikogar in učitelj ga vedno hvali. Le tega ne more razumeti, zakaj ga Bog ne usliši, saj ga vsak dan prosi, naj jim pomaga. Ančka ga zavrača, da so to pogrešne misli: »še hvaležni moramo biti Bogu za trpljenje, ki nam ga pošilja, ne pa godrnjati; on že vé, kaj dela« (str. 100). Nato ji Martinek odkrije, da bi postal rad duhovnik, da bi vzel vse k sebi. Pride oče in prinese drv in jedače. Bil je pri bogatem Mliakarju. Sprva mu ni hotel dati dela, nato je posredoval sinček, oče se je hipoma premislil in mu dal že nekaj pred-užma. In vse to zaradi Martinka. Marti-

nek pojasni, da Mlakarjev sin jeclja in se otroci norčujejo iz njega. Nekoč jih je pretepel, zato se je Mlakar izkazal hvalnega. Ančka pove, da bi Martinek rad postal duhovnik. Oče pravi, da je to mogoče. Mati se počuti po krepki juhi docela močno, »kar letala bi« (str. 110). — Igra je zelo nenaravna, šibka. Že snov sama po sebi ni dramska, saj nima nobenega dejanja, vseskozi so same besede in še te nemogoče. In spet čudežna razrešitev. V začetku je nesreča naslikana z najtemnejšimi barvami, a kar nenadoma se je »tisti ošabni Mlakar, ki me je bil že enkrat pogal, ko sem ga prosil dela«, poboljšal, dal očetu podpore in dela, da že računa, kako bo sina študiral. Tudi mati čudežno ozdravi; v začetku je bila nevarno bolna, a po skodelici krepke juhe bi še isti dan letala. Posebnost igre pa sta otroka. Martinek je tako idealiziran in izumetničen s tujo učenostjo, da takega otroka ni nikjer na svetu. Govori zelo veliko, učeno, rabi pesniške izraze, in to otrok, ki obiskuje še ljudsko šolo! Nič boljša ni Ančka, v nekaterih ozirih brata še prekaša. Martinek pravi o njej, da govori kakor duhovnik na prižnici (str. 100). Za primer nenaravne otroške govorice vzemimo Martinkove besede, kaj čuti, kadar vidi, da se komu godi krivica: »Tedad se čutim še enkrat tako močnega. To je čudno: Ko vidim kaj takega, kar zgrabi me nekaj, sam ne vem, kaj je, pa me žene kakor vihar proti tistemu mestu; živ ogenj bi me ne ustavil, ne bridki meč« (str. 108). Otroka je že sodobna kritika odklanjala: »Ančka in Martinek preučeno in premodro razpravljata o družinskem stanju, in to pri vsej lakoti in mrazu. Kar se tiče Ančke, je dobro to, da pesnik prav nič ne pove o njeni starosti; bralec ji gotovo ne bo prisodil otroških let. O Martinku pa sodiš, da imaš pred seboj vsaj kakega višjegimnazijca, ki z lahkoto nastopa s tako dolgimi govori, ki ve, da imajo ženske gorkejšo kri (98), ki hoče kritizirati celo božjo pravičnost (99) itd. ... Prav za prav je pa tukaj oče precej bolj naiven kot pa sinko« (DiS 1902, 757).

13. »In na zemlji mir ljudem!« Podoba iz kmetskega življenja. Zimski večeri, 1902. — Sv. večer je. Luka odide v gostilno, mati je sama doma. Vrne se sin Šimen, ki je moral za drvarja na Hrvaško, ker sta se z očetom sprla. Oče je imel namreč s sosedom neko tožbo zaradi zemlje, sin je videl, da je pravica na sosedovi strani, zato je hotel, naj oče odneha; zato sta se sprla. Ko se oče vrne, se skriva sin v sosednjo sobo, dokler mati ne pripravi očeta na sinov povratek. Pomire se in zalijejo spravo. — Igra je veliko naravnejša od prejšnje, ne moremo je pa ne po vsebini in ne po nastopajočih osebah šteti med mladinske. Sprava je precej čudna, podobna kot v igri Stari oče iz Amerike.

14. Matija Gruden. Zimski večeri,

1902. — I. slika: Alenka stoji pri studencu in poje. Pride Grudnov Matijče in pove, da gre po svetu, ker ne more več vzdržati doma. Kar koli se kje zgodi, vsega je on kriv. Zato gre po svetu, toda nekoč se bo vrnil: »Še gospodarili bomo enkrat tam-le gori, da bo vse zijalo« (str. 122). Prosi jo, naj se ga včasih spomni; objubi mu, da bo molila zanj. II. sl.: Petnajst let pozneje, Matija je v tem času kupil očetov dom, ki ga je brat Valentin zapravil. Poročil se je z Alenko in ima sina Tončka. K sebi je vzel očeta in Valentina, ki se je vrnil bolan iz ječe. — Igrica je dramatizirana povestica o dobrem fantu, ki ga vse preganja. Zato gre po svetu, kjer najde srečo, kupi dom in krivico poplača z dobroto. Tak uspeh v življenju je mogoč samo v knjigi, zato je stvar slaba. Posebnost je sin Tonček, ki preučeno modruje. Čisto majhen je še, pa že ni več »tako neumen, da bi ne vedel, kaj je modrost« (str. 126).

15. Zupanov sin. Zimski večeri, 1902. — Zupanov Andrej je gnal voli na semenj. V gostilni so se stegli in Andrej je ubil Hodnikovega štefeta, ker ga je zmerjal. — Igra ima izrazito protialkoholno tendenco. Glavno besedo ima mali Martinek, ki razpravlja o škodljivosti alkoholnih pijač tako učeno kakor kak strokovnjak. Za svoja leta je prezrel, deklamira in se vedno vmešava v pogovor starejših. Vsa stvar je precej dolgovezna in suha.

16. Kotar. Zimski večeri, 1902. — Miha in Katra sta na kotu, preužitku v siromišni bajti. Miha se jezi na sina Franceta, ki mu je prej, ko mu je izročal posest, objubljal vse, potem ga pa pogal od hiše; žena ga miri. Priteče snaha Mica in pove, da je moža pobilo drevo, da bo umrl. Želi videti še očeta in mater. Oče noče iti, ker je prisegel, da ne bo prestopil praga njegove hiše. Prihiti še vnukinja Ančka; njej se posreči omečiti starega očeta. Bolnik prosi očeta odpuščanja, ta mu vse odpusti. Duhovnik prinese sveto popotnico. — Prizor slika družinski razpor, ki se tolikokrat ponavlja po slovenskih hišah. Vendar nas tu ne gane in ne prepriča, ker ni naraven in ker nas pisatelj ni znal pripraviti in pritegniti. Vse pride nepričakovano, je umetno prikrojeno kot pri drugih Stritarjevih igrah. Moška sta trmasta, tašča dobra, ljubeča, Ančka idealizirana.

17. Materin god. Lešniki, 1906. — Jožek deklamira materi za god pesem, ki jo je sam sestavil, Jerica pa ji podari volnene nogavice. — Stvarca je priložnostna, ponesrečena. Največ je prepira okrog Jožkove pesmi, ki jo Jerica kritizira. Sploh pa sta otroka tako dobra, da pravi mati: »Ko ima človek taka otroka, ne more biti čisto nesrečen« (str. 130).

18. Blaga duša. Lešniki, 1906. — Mati in hči šivata. Malka pove, da jo bo prišel popoldne Mirko snubit. Mati je huda, da mu mora povedati, kako je z očetom. Vtem se vrne oče iz zapora. Ko za-

čne Malka Mirku praviti, da je bil oče zaprt, ji prestreže besedo, da ve, da je oče posodil tuj denar nekemu siromaku in bil zato zaprt. Kljub temu jo hoče in se bo vsa družina preselila na njegovo posestvo, ki mu ga je zapustil stric. Vsi gredo v gostilno. — Igra je preprosta, zgrajena iz samih naključij: Malka kar napove ne sluteči materi snubitev, oče se pred časom vrne iz zapora, ženin podeduje posestvo itd. Blaga duša je ženin; tako ga imenujejo Malkini starši, ker ravna tako plemenito. Igra ni mladinska.

Zimskim večerom in Lešnikom je dodal Stritar dvanajest živalskih pogovorov. Pogovori so preprosti, topli in prirsčni. Vsi imajo kak nauk.

Ocena

V Stritarjevih igrah je dramskega zelo malo, so navadne povestice, več ali manj tendenčne vsebine, spremenjene v dialoge. Niso to prave mladinske igre, kjer bi nastopali otroci v svojem svetu; za mladinske jih je štel pisatelj samo zato, ker poleg odraslih nastopajo tudi otroci. Svet, dogodki in problemi so splošni, za odrasle, otrok se tičejo le v toliko, kolikor so tudi oni prizadeti. To gotovo ni pravo merilo za mladinsko igro, saj tudi povesti ne prištevamo mladinskim, če poleg drugih nastopata eden ali dva otroka. Bistvo mladinske igre je čisto drugod.

Skoraj v vseh Stritarjevih igrah je osnovni ton zelo mrk, brezupen; zlasti v začetku je nakopičene revščine in siromaštva toliko, da skoraj ni izhoda. Nastopajo sami siromaki, brez dela in brez sredstev, večkrat jih stiskajo še bolezn. Dobri so, pobožni in delavni in pošteni, toda slabo se jim godi, a si ne morejo pomagati. Ne tožijo in ne vzdihujejo zaradi tega, le oče odide včasih tja na drugi breg, kjer žive brezsrčni oduhri, skopuhi, sploh bogataši, ki zatirajo siromake in se že na zunaj ločijo od navadnih ljudi. Niso ljudje, ampak »pijavke, zverine... suhe, sključene pošasti«, oči so jim »prežeče, bodeče, z vražjim pogledom«. Ne poznajo usmiljenja, podobni so onemu svetopisemskemu bogatinu, »ki je imel 99 ovac, pa je šel, ter vzel ovco onemu, ki je imel edino« (Oderuh; enako Najemnina, Dela dobil). Večkrat so sami krivi tega siromaštva, saj se vdajajo pijančevanju, pravdanju in raznim drugim napakam (Zapravljivec, Očetov god, Po velikem požaru, Pravdarja, »In na zemlji mir ljudem!«, Županov sin). Konec je razen v Županovem sinu in Očetovem pismu povsod srečen, optimističen. Če ne gre drugače, pride od nekok neznan dobrotnik in preseka gordijski voz (Oderuh, Najemnina, Po velikem požaru, Blaga duša).

Če izvzamemo selsko podobo Na senožeti, ki ni mladinska igra, imamo povsod torišče igre družino, očeta in mater in enega ali dva otroka. V osmih igrah nastopa en otrok (Očetov god, Prijatelj, Maščevanje,

Stari oče iz Amerike, Pravdarja, »In na zemlji mir ljudem!«, Kotar, Blaga duša). Povsod le deček, le v Blagi duši je deklica. V drugih devetih igrah ima družina dvoje otrok, dečka in deklico, samo pri Matiju Grudnu in Županovem sinu sta oba dečka.

Očetje so vsi skrbni, razsodni, delavni, včasih malo prenagli, trmast; njihovi napaki sta pijančevanje in pravdanje. Mate-re so vse dobre, ljubeče, usmiljene, trpeče, lepo poučujejo svoje otroke in s preudarno besedo čistijo moreče ozračje. Najšibkejša stran pa so otroci. Ti so tako modri, razumni in govore tako učeno in izkušeno, da takih otrok ni nikjer na svetu. Prav pri otrocih se pozna, da je tudi Stritar tičal v stari miselnosti, da je ustvarjal prav po istem kopitu kot njegovi predniki, proti katerim se je boril. Ali ne veljajo besede, ki jih je napisal o Tomšičevih Dragojubicah v že omenjenih pismih, tudi za Stritarja samega?

Takole slove: »... zgodba bodi povsem sama v sebi resnična, resnična v estetičnem zmišlu, to je taka, da bi se bila res lahko tako godila, kakor jo pripovedujem. Osebe njene naj bodo posnete po življenji, mislijo naj, čutijo in govoré, kakor ljudje, katerim se gorka kri po žilah pretaka. Sosebno je paziti na otroke, da ne bodoje same puhle abstrakcije, kakoršnih ravno potrebuje pisatelj... vsi ti otroci, kako so dobri, pridni in pametni, in kako lepo govoré in od sile premodro! To so ti sami mladi Salomončki! Človeka je groza: kaj bodo še le ti, ko pridejo v leta? — Licemérci, odgovarjam jaz, licemerci in licemerke stare mere, ki bodoje sebe slepili in druge, in ako bi bilo mogoče, tudi svojega Stvarnika!

To je terda beseda, vem; ali jaz ne morem drugače. Gotovo si bode mislila ta ali ona nežna dušica: O ko bi bil moj Jožek ali Janezek tak, kakoršen je ta Radovanček! Jaz pa pravim, mene bi bilo strah, ko bi imel takega otroka, kateri v teh letih tako misli in govori, ali prav za prav tako govori, kakor mislijo drugi. Ko bi kaj takega zapazil, poslal bi ga hitro na deželo, med terde kmete, prave gorjance; tam bi naj bos hodil, črn kruh jedel ter učil se misliti in govoriti, kakor je edino zdravemu otroku spodobno, nepokvarjeno, naravno, po otročje! Ti otroci so tako strašno učeni in modri, da dajó samim sebi in drugim tako lepe nauke, da bi se jih ne bilo sramovati duhovnemu na leci. To je dobro, da ni takih otrok na svetu, žalostno, ako bi jih bilo.« (Zvon 1879, Pogovori XIV.—XVII.).

Stritar ni bil dramatik, zato tudi v mladinski igri ni uspel. Vsi ti igrokazni prizori, kakor jih je sam imenoval, so samo poskusi; rodila jih je pisateljeva dobra volja, ne pa umetniška nuja. Že sodobna kritika jih je odklonila, danes nam jih je čas pokazal v še jasnejši luči in jih še bolj odmaknil. (Se bo nadaljevalo.)

Dve lepi uprizoritvi na ljubljanskem franciškanskem odru. Na Jožefovo in za Veliko noč so Franciškov križarji igrali Ghéonovega sv. Franciška v prevodu profesorja Kureta, konec maja pa je v okviru priprav za posvetitev igrala skupina dijakov Claudelov misterij Marijino oznanjenje, ki ga je prevzel dr. Anton Debeljak. Obe predstavi sta bili dogodek za ljubljanske ljubiteljske odre. Vsaj po izbiri dela: Ghéon in Claudel sta predstavnik modernega katoliškega teatra; prvi je poleg znatne umetniške spretnosti zlasti skušal gledališče približati ljudstvu, drugi pa se je dvignil v sfero prefinjene umetnosti. Tako sta oba izpolnila svojo nalogo, saj mora katoliški teater živeti v obeh smereh, ljudski in elitni. Njuna zasluga je največja v tem, da sta umetnost povsem prepojila s katolištvom in s tem pobila dve zmotni naziranji: prvo, ki trdi, da umetnost izgubi, če se vdinja kakšni ideji (pokazala sta, da je katoliška problematika lahko tudi obenem osrednja umetnostna tematika dela), drugo, ki hoče prizadevanje katoličanov na teatrskem torišču poplitviti, češ umetnostna kvaliteta je postranska stvar. Osvojiti gledališče za katolicizem se ne pravi samo, dati mu katoliških ljudi in katoliškega nauka. Gre za to, da se dramatska ideja identificira s katoliško — šele tedaj bomo mogli govoriti o tem, česar si tako želimo. Primer naj bosta grška in srednjeveška drama: niti malo nista nevtralni glede na svetovno naziranje; ravno ker sta jima mit ali vera izhodišče in cilj, sta tako silni. — Ta miselnost je na primer v francoskem gledališču dosegla že velike uspehe, medtem ko pri nas ne more do življenja. Claudel je bil že več sezon obljubljen za ljubljansko dramo, a uprizorili ga niso. Morali so seči po njem mladi, ki kajpak niso mogli doseči Claudelove umetniške veličine, so nam pa vsaj pokazali pot, ki naj jo uberemo. Prav tako Ghéon ne more med ljudske odre. Kolikor je bil igran, so ga igrali študentje: bodisi Igravec in milost, bodisi Tri modrosti starega Wanga ali Mašna strežnika iz Santarema. Vprašanje repertoarja naših ljudskih odrov je še vedno odprto. Toda odločiti se bo treba. Sicer pa ne gre za to, ali Ghéon in Claudel, gre za celotno pojmovanje in smer.

Spričo tega se nam zdi odveč, govoriti o uprizoritvi sami. Režiserja gotovo svojim nalogam nista bila kos, tudi igralci bi bili lahko več pokazali. Ali vzdušje je bilo pravo in volja. K. R.

Dve svetopisemski igri v ljubljanskem gledališču. Ko omenjamo Ghéona in Claudela, se mi zdi potrebno omeniti tudi Edvarda Gregorina Očenaš in V času obiskanja, igri, ki ju je v letošnjem letu uprizorjalo naše osrednje gledališče. Ne bi se

rad kakor koli prerekal z ocenami v dnevnem časopisju, ki so bile — nekatere vsaj — zelo preproste, vendar moram v listu, ki se trudi za pravilno smer igranja, poudariti sprlčo obeh Gregorinovih iger eno stvar.

Kakor sta namreč Ghéon in Claudel po svojem slogu in obdelavi motiva plemenita, dvignjena nad vsakdanji naturalizem, prežeta z vzvišenostjo problema, ki ga rešujeta, ponižno sklonjena pred svetostjo snovi, ki jo oblikujeta, tako sta obe Gregorinovi igri otroka literarnih tokov izpred pol stoletja. In prav to se mi zdi poglavitna šibkost obeh del. Pisatelj ni bil zadosti močan, da bi nam napisal dobro versko igro, kakor je najbrž hotel in kakor so hoteli dopovedati nekateri naivni občudovalci. Napisal nam je le dvoje do podrobnosti izdelanih, tehnično dobro izvedenih in dramatsko zgledno zgrajenih iger iz svetopisemskega besedila, ki pa nikakor ne zajameta motivne problematike niti ne izčrpa poglobljenosti besedila, ampak ostajata samo na površini.

Glede pasijonske igre V času obiskanja naj še posebej omenim to, da je bil pisatelj tako suženjsko vezan na minuciozno ustvaritev resničnosti, tako omamno predan naturalizmu, da mu je bila odveč sleherna beseda, ki bi mogoče vsaj malo podčrtala idejo pasijonske igre. Še več: ni je hotel napisati, samo da se ne bi pregrešil zoper suho stvarnost. In tako se je seveda zgodilo, da se mu je Kristusovo trpljenje pokazalo v tisti luči, v kakršni so ga gledali judovski veliki duhovni in nasprotniki nove miselnosti. Tako se je zgodilo, da mu je V času obiskanja verna podoba takratne judovske družbe, ne pa glasnik Kristusove ideje. Samo tako se more tudi dogajati, da ob pasijonsko igro po mili volji lahko lepi žive slike po potrebi in trenutni domislici. To, kar naj bi bilo gonilo in vodilo njegovega besedila, pomakne kot dodatek v mrtvi okvir!

Ne bi tega zapisal, če ne bi bilo v listih napačnih oznanil, češ da je to sodobni misterij in sodobna pasijonska igra. Ne bi tega napisal, če bi Gregorinovi igri doživeli samo nekaj uprizoritev. Kajti poudarim naj še enkrat, da sta Gregorinovi igri kot igri dobri, celo zelo dobri, le nečesa jima manjka: katoliškega duha, idejne poglobitve in moči apostolata, kar je vse prvenstveno potrebno za resnični misterij.

Ljubljanskemu osrednjemu gledališču pa gre nedvomno pohvala, da je v spored postavilo tudi te dve Gregorinovi igri in ju skrbno pripravilo ter tako pokazalo, da se zaveda svojih dolžnosti, ki jih ima med katoliškim občinstvom. —om—

Opozarjamo na razpis natečaja na strani 46. Vestnika!